

DERLEME MAKALE

Yaşlanmanın Geleceği ve Yapı-Birey İlişkiselliği Çerçevesinde Yaşlılarda Yaşam Politikasının Önemi

Cansu TAŞCI* & Aysin GÖRGÜN-BARAN*

**Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Ankara / Türkiye
ORCID ID: [0000-0002-2234-968X](https://orcid.org/0000-0002-2234-968X) / ORCID ID: [0000-0003-4221-1941](https://orcid.org/0000-0003-4221-1941)

ÖZET

Doğumda beklenen yaşam süresinin artması, ölüm ve doğum oranlarının azalması, teknoloji ve sağlık alanındaki gelişmelerle birlikte yaşlı nüfus küresel ölçekte giderek artmaktadır. Yaşlı nüfusun artması gelecek için hem bireysel hem de toplumsal düzeyde yeni plan ve politikaları gerekli kılmaktadır. Makalenin amacı, geleceğin belirsizliklerine hazırlıksız yakalanmamak için yaşlı bireylerin şimdiden bir yaşam politikası geliştirmelerine ve hükümet-yerel yönetimlerin bu konudaki sorumluluklarının neler olduğuna yönelik tespitlerde bulunmak ve öneriler sunmaktır. Bu çalışmada, aile ve nesiller arası ilişkiler, sosyal çevre ve komşuluk ilişkileri, sağlık alanındaki gelişmeler, çalışma hayatı, fiziki çevre ve konut, dijital teknoloji kullanımı konusunda yaşlıları gelecekte nelerin beklediği sorusundan hareket edilmiştir. Çalışmanın kuramsal çerçevesini yapı-birey ilişkiselliği ve yaşam politikası kavramları oluşturmaktadır. Bu çerçevede ulusal ve uluslararası raporlara ve yayınlara dayalı olarak bir literatür taraması yapılmıştır. Bireysel anlamda yaşlıların refleksif birey olarak kendi yaşamlarını düşünsel biçimde dönüşüme uğratabilecekleri, yapısal anlamda hükümetlerin bu konuda gerçekleştirebileceği politika ve uygulamalarıyla gelecekte yaşlılara yönelik daha iyi bir yaşamın tasarlanabileceği bu çalışmanın temel vurgusunu oluşturmaktadır. Sonuç olarak yapı ve birey ilişkiselliği çerçevesinde yaşlıların gelecekteki yaşamlarının planlanmasının mümkün olabileceği ifade edilmektedir. Bunun için hem bireysel hem yapısal önlemlerin uygulamaya geçirilmesi gereklidir. Gelecekte daha iyi bir yaşlanma için hükümetler ve yerel yönetimler tarafından sunulacak mali yardım, evden sağlık bakım desteği, ortak paylaşımlı mülkiyet modelleri, nesiller arası dayanışma programları, yaşlı nüfusun ihtiyaçlarına uygun kent ve konut planlamaları gibi yaşlı bireyleri destekleyici programlar önemlidir. Diğer taraftan hem genç bireylerin hem de yaşlı bireylerin yaşlılık dönemlerinin ihtiyaçlarını dikkate alarak gerekli yatırımı yapması önerilmektedir.

MAKALE GEÇMİŞİ

Geliş 10 Mart 2023
Kabul 01 Haziran 2023

ANAHTAR KELİMELER

Yaşlanmanın geleceği, yaşam politikası, aile, çalışma, sağlık, geronteknoloji

The Future of Aging and The Importance of Life Policy for Older Peoples in The Framework of Structure-Individual Relationality

ABSTRACT

The older population is increasing on a global scale as a result of the increase in life expectancy at birth, the decrease in death and birth rates, and the developments in technology and health. The increase in the older population necessitates new plans and policies for the future, both at the individual and social level. The aim of the article is to make determinations and offer suggestions for the older peoples to develop a life policy in order not to be caught unprepared for the uncertainties of the future, and what the responsibilities of the government-local governments are in this regard. In this study, the question of what awaits the older peoples in the future in terms of family and intergenerational relations, social environment and neighbourhood relations, developments in the field of health, working life, physical environment and housing, and use of digital technology. The theoretical framework of the study consists of the concepts of structure-individual relationality and life policy. In this context, a literature review was conducted based on national and international reports and publications. The main emphasis of this study is that the older peoples can reflectively transform their own lives as individuals in an individual sense, and that a better life can be designed for the older peoples in the future with the policies and practices that governments can realize in this regard in a structural sense. As a result, it is stated that it is possible to plan the future lives of the older peoples within the framework of structure and individual relationality. This requires both individual and structural measures. For a better aging in the future, programs that support the older peoples, such as financial aid, home health care support, shared ownership models, intergenerational solidarity programs, urban and housing planning suitable for the needs of the older population, are important. On the other hand, it is recommended that both young and old individuals make the necessary investment by taking into account the needs of their old age.

ARTICLE HISTORY

Received 10 March 2023
Accepted 01 June 2023

KEYWORDS

Future of aging, life policy, family, work, health, gerotechnology

¹ Sorumlu Yazar: cansuutsc@gmail.com

Makalenin Kaynak Olarak Gösterimi (Cite as): Taşcı, C., & Görgün-Baran, A.. (2023). Yaşlanmanın geleceği ve yapı-birey ilişkiselliği çerçevesinde yaşlılarda yaşam politikasının önemi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD) / Elderly Issues Research Journal (EIRJ)*, 16(1), 34-48.

1.GİRİŞ

Son on yılda devam eden ekonomik ve sosyal ilerlemeler yaşam standartlarının ve yaşam beklentisinin yükselmesine yol açmıştır (OECD,2020). Birleşmiş Milletler (2021) verilerine göre doğumda küresel yaşam beklentisi 1990-1995 ve 2015-2020 dönemleri arasında 7,7 yıl artmıştır. 2015-2020 ve 2045-2050 dönemleri arasında ise doğumda yaşam beklentisinin 4,5 yıl daha artması beklenmektedir (United Nations, 2021). Yani bugün doğan bir bebeğin 81 yaşına kadar yaşayarak büyükanne ve büyükbabasından ortalama altı yıl daha uzun yaşayacağı öngörülmektedir (OECD, 2020). Gratton ve Scott (2016)'a göre bu durum "dünyada pek çoğumuzun farkında olmadığı ve pek azımızın hazırlıklı olduğu" olağanüstü bir demografik geçiş işaret etmektedir. Onlara göre bu öyle bir geçiş ki doğru anlaşıldığı takdirde insanlık için bir hediye; hazırlıksız yakalanıldığı takdirde bir lanet olacaktır. Esas mesele Paul Irving (2016:6)'in de ifade ettiği gibi "yaşlanmanın geleceğinde daha uzun yaşamdan kaynaklanan büyük olanak ve fırsatların farkına varılıp varılamayacağıdır?"

Her ne kadar yaşlanma bugünün mevcut durum ve koşullarında ekonomik sisteme bir yük, yaşa bağlı hastalıklar ve bakım ihtiyacı nedeniyle insan hayatı için bir külfet olarak görülse de gelecekte yaşlanma insanların bugün sahip oldukları deneyimlerden tamamıyla farklı görünen bir yapı arz edebilir (Moses, Hurley, Bhat& Gangopadhyay, 2018: 2). Yaşam seyrinin bir parçası olan yaşlanma, zorluklarla ilişkili olduğu kadar fırsatlarla da ilişkilidir (SAPEA, 2019:21; Cangöz, 2008). Uzun yaşam aslında çok heyecan verici olanaklara sahiptir: harcanacak daha fazla saat, kavranacak daha fazla fırsat ve keşfedilecek daha fazla kimlik anlamına gelir (Gratton & Scott, 2016). Uzun ömür ile bireye kendini gerçekleştirme ve yeniden tanımlaması için ikinci, üçüncü hatta dördüncü yaş şansı verilir (SAPEA, 2019:12). Sağlık alanındaki ve teknolojideki gelişmelerle birlikte uzayan yaşam süresi bireyler, aileler ve toplumlar için heyecan verici olanaklar anlamına gelse de artan uzun ömür aynı zamanda sosyal ve finansal güvenlik ağlarından sağlık sistemlerine kadar pek çok alanda yoğun baskılara neden olarak büyük zorlukları beraberinde getirecektir (Irving, 2016:6-7). Nüfusun yaşlanması sistem üzerinde yarattığı baskı nedeniyle ekonomik ilerlemeye ve kamu bütçesinin sürdürülebilirliğine yönelik bir tehdit olarak algılsa da yapılan araştırmalar uygun politikalar uygulandığında nüfusun yaşlanmasının ekonomik kalkınmaya ve ilerlemeye fayda sağlayabileceğini göstermiştir (United Nations, 2021). Gratton ve Scott (2016)'un da söylediği gibi daha uzun yaşam olasılıklarıyla dolu bir yaşamdır ve öngörü ve planlama ile bir külfet değil insanlığa bir armağandır. Uzun yaşamı bir armağana çevirmek ve en iyi yaşlanmayı sağlamak için geniş bir bireysel ve toplumsal önlemler yelpazesi gereklidir (SAPEA, 2019: 21).

"Türkiye'de Yaşlılık Tahayyülleri ve Pratikleri" araştırması Türkiye'de yaşlılığın istenmeyen ve uzak geleceğe ötelenen bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır (YADA, 2019:8). Bu araştırma raporuna göre Türkiye'de insanlar uzun zaman sonra yaşlanacaklarını düşünerek yaşlanmayı uzak gelecekte aniden belirecek bir hastalık olarak görmektedir. Oysa yaşlanma gelecekte aniden beliriveren ve tesadüfi olarak deneyimlediğimiz bir

kaza, hastalık ya da talihsizlik değildir. Değişimlere ayak uydurulması gereken ve yatırım yapılması gereken bir süreçtir (YADA, 2019:8). İnsanlar ve toplumlar dikkate almadıkları takdirde bir felakete sonuçlanacak artan yaşam sürelerini düşünerek önlemler almalı, geleceğe yatırım yapmalıdır.

Uzun ömrün olanak ve fırsatlarından yararlanmayı isteyen hükümetlerin de yaşlanmayı ekonomik bir yük olarak gören mevcut varsayımların yerine yaşlı bireylerin ekonomik ve sosyal katkılarını tanıyarak gelecekteki kalkınma için yaşlanan nüfusun potansiyelini benimseyen bir görüşe sahip olması önemlidir (United Nations, 2021:2). Bu çerçevede yaşamın yeniden yapılandırılması için farklı yapılar, alternatif diziler ve yeniden tasarlanmış bir sosyal yapı gerekli olacaktır (Gratton & Scott, 2016). Paul Irving (2016:7) yaşlanan nüfusun potansiyelini açığa çıkarmak ve değerini anlamak için halk sağlığını geliştiren, yaşlı dostu evler ve topluluklar yaratan, yaşam boyu öğrenmeyi, çalışmayı, girişimciliği, gönüllüğü ve katılımı teşvik eden dünyanın modelinden farklı bir gelecek modeli önerir. Ona göre böylesi bir gelecek modeli yalnızca yaşlı yetişkinler için değil toplumdaki her yaşta insan için iyi bir gelecek modelidir.

Bu çalışma literatür taramasına yönelik olup geleceğe ilişkin yaşam politikası bağlamında bir değerlendirmeyi içermektedir. Bu makalede yaşlıları gelecekte nasıl bir yaşam beklediği üzerinden bir yaşam politikası geliştirilebilir mi, sorusundan hareket edilmektedir. Bu sorunun tartışılmasını içeren kuramsal çerçeveyi Giddens'in yapı + fail ilişkiseliliği çerçevesinde yaşam planı ve politikası kavramı oluşturmaktadır. Dolayısıyla çalışma, yaşlanmanın geleceğinde çalışma hayatı, aile ve nesiller arası ilişkiler, sosyal çevre ve komşuluk ilişkileri, sağlık ve evde bakım, fiziki çevre ve konut, dijital teknoloji alanlarında neler olabileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2.GELECEK İÇİN YAŞAM POLİTİKASI BELİRLEMEK

XXI. yüzyılın temel gerçeği haline gelen yaşam süresinin giderek uzaması karşısında yaşlılar, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel değişimlerden en çok etkilenen yaş kategorisindedir. Doğumdan ileri yaşlara kadar geçirdiğimiz süreçle oluşan yaşam seyrimizin bize öğrettiği deneyimler dikkate alındığında bu süreci sağlıklı ve huzurlu geçirebilmemiz için Giddens'in (2010) ifadesiyle bir yaşam plan ve programı geliştirmemiz gerekmektedir. Giddens'a göre yaşam politikası ergenlikten itibaren bireyin kendi yaşamını düzenlemesi anlamına gelir. Özellikle hızla değişen bir toplum yapısı ve küresel dönüşümler, hayatımızı düzene sokmamıza ve değişen koşullara adapte olmak için kendimizi sürekli uyarlamaya hazırlıklı olmamızı düşündürmektedir. Bauman (2017), Giddens'in bu düşüncesini eleştirerek bir yaşam politikasının belirlenmesinin zorluğuna atıf yapmaktadır. Bauman'a göre modern dönem, uygar toplumun oluşması sürecine yani hoşgörülü, nazik, şiddetten uzak toplumlara işaret ederken geç modern dönemde bu durum beklenildiği gibi olmamıştır. Bauman özellikle ekonomik küreselleşme ve bilgi iletişim teknolojileri (BİT) ile zaman ve mekânın önemini yitirerek akışkanlaştığını ve akışkan olanın belli bir şekli uzun süre koruyamadığını belirtmektedir. Şeklini koruyamamanın getirdiği belirsizlik düzeyinin bireyleri gü-

vensizlik ve güvencesizlik durumuna sürüklediğine değinmektedir. Akışkan modernite olarak nitelediği günümüz toplumlarında hızlı değişimlerden kaynaklı ekonomik büyümenin, yarattığı toplumsal eşitsizlikleri derinleştirdiğini vurgulamaktadır. Eşitsizliklerin sürdürülebilir olduğunu bu nedenle yaşam planlamasının mümkün görünmediğini dile getirmektedir. Bize göre Bauman'ın sözünü ettiği akışkanlıktan kaynaklanan belirsizlik durumu özneyi umutsuzluğa sürükleyebilme riskini taşımaktadır. Oysaki her yeni belirsizlik yeni arayışlara kapı araladığından bireylerin kendi hayatlarında bir yaşam plan ve politikası geliştirmelerini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle hayatımızı nasıl yönlendireceğimiz meselesi bizi politika üretmeye zorlar. Mevcut kültürel, sosyal ve ekonomik sermayelerimizle birlikte geleceğe ilişkin beklentilerimizi düzenlemeye çalışmak, belirli kararlar almak ve kendimizi toplum içinde var kılmak için bir yaşam politikası planlamak yaşama olan sorumluluğumuzun gereğidir. Bu düşünceden hareketle yaşlanma konusunda bireylerin kendileri için bir yaşam politikası belirlemeleri, yaşam kalitesini artırdığı gibi yaşama aktif olarak katılımını da sağlar. Geleceğin belirsizliği bireyin refleksif anlamda düşünümsel-dönüşümsel olarak kendini var kılabilmek için yeni duruma adapte etmeye çalışarak yaşama aktif olarak katılımından geçmektedir.

Gratton ve Scott(2016)'un da belirttiği gibi "kim olursak olalım, nerede yaşarsak yaşayalım ve ne kadar yaşlı olursak olalım bu uzun yaşamı en iyi şekilde değerlendirmek için alacağımız kararları şimdiden düşünmeye başlamalıyız". Yaşamının kontrolünü elinde tutan bireyler yaşam boyu öğrenmeyi kendilerine ilke edinecek ileri yaşlarında karşılaşılabilecekleri yaşlılık döneminin olumsuz etkilerini minimize etme yollarını öğrenebilir ve yaşam kalitelerini koruyabilir. Görgün-Baran ve arkadaşlarının (2020:73) belirttikleri gibi yaşlılık devletin ve toplumsal kurumların sorumluluğunda olduğu kadar bireylerin yaşam seyri boyunca öznel deneyimleriyle gelişen bir süreç olduğundan bireylerin de sorumluluğundadır. Bu bağlamda insanlar çok geç olmadan harekete geçmeli ve öncelikle gençken, yaş almışsa yetişkinlik yıllarından başlayarak kendi bedenine, kültürel, ekonomik ve sosyal yaşamına yatırımlar yaparak yaşlılık dönemine hazırlanmayı ilke edinmelidir (Görgün-Baran, 2016:96).

Yaş aldıkça geleceğe hazırlanmak yalnızca bireyin değil, hükümetlerin de bu konuda politika üretmelerini zorunlu kılmaktadır. Keza Giddens (1999) yaşam sürecinde hem yapısal hem de bireysel düzeyde gerçekleştirilecek politikaların birbiriyle ilişkisel olduğunu vurgulayarak sosyal devlet anlayışı çerçevesinde her iki tarafın da sorumlu olduğunu dile getirmektedir. Bir taraftan yapısal olarak devletin öte taraftan özne olarak bireyin yapması gerekenler anlamında sorumluluğun paylaşılmasına işaret etmektedir. Gelecekte daha iyi bir yaşlılık sürecini inşa etmek adına hem hükümetlerin görevlerinin hem de bireylerin yükümlülüklerinin neler olduğuna ilişkin bir değerlendirmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla konuya yapı + fail boyutundan bakarak yaşlanmanın geleceğini inşa etmenin mümkün olabileceği düşünülmektedir. Şimdi yaşlanmanın geleceğine yönelik gelişmelerin aile ve nesiller arası ilişkileri nasıl etkilediği konusuna bakalım.

3.AİLE VE NESİLLER ARASI İLİŞKİLER

Artan yaşam süresi, azalan doğurganlık, değişen aile oluşumu ve çocuk doğurma örüntülerinin bir sonucu olarak aile yapılarında önemli değişiklikler meydana gelmiştir (Bengtson & Putney, 2006: 24). Evlilik, birlikte yaşama, tek ebeveynlik, boşanma ve çocuksuzluğa ilişkin eğilimlerin değişimiyle aileler büyüklük, karakter ve konum bakımından daha heterojen bir nitelik kazanmaktadır (Government Office for Science, 2016:65). Küresel düzeyde aile yapılarında meydana gelen değişimi Türkiye'deki aileler üzerinden izlemek mümkündür. TÜİK 2021 İstatistiklerle Aile raporunun verilerine göre Türkiye'de hane halkı her geçen yıl azalmaktadır. 2008 yılında ortalama 4 kişi olan hane halkı sayısı 2016 yılında 3,48'e 2021 yılında ise 3,23 kişiye düşmüştür (TÜİK, 2022). Bununla birlikte Türkiye'de tek kişilik aile oranlarında da yıllara göre artış gerçekleşmiştir. 2014 yılında %13,9 olan yalnız yaşayan bireylerden oluşan tek kişilik hane halkı oranı 2021 yılında %18,9'a yükselmiştir (TÜİK, 2021). Aile yapılarında meydana gelen söz konusu değişimler gelecekte aile üyeleri tarafından geleneksel olarak üstlenilen yaşlı destek ve bakımını problemli hale getirebilir. Artan boşanma oranları bakım ve destek sorumluluğunun nesiller arasında bulanık bir hal almasına yol açabilirken çocuk sahibi olmama yönünde artan eğilimlerin çocuksuz yaşlıların bakım ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağı meselesini önemli hale getireceği öngörülmektedir (Government Office for Science, 2016:69). Aile yapısındaki değişimlerin yanı sıra demografik yaşlanma eğilimi de aile ve nesiller arası ilişkileri önemli ölçüde etkilemektedir (Gündoğan, 2001:99). Nüfusun yaşlanması yönündeki eğilimin gelecekte nesiller arası destek, istikrar ve değişim sorunlarını beraberinde getirmesi muhtemeldir (Bengtson & Putney, 2006:20).

Hızla artan yaşam beklentisiyle ilerleyen yıllarda çok daha karmaşık aile yapıları ve değişen nesil tutumlarının meydana geleceği düşünülmektedir (Gratton & Scott, 2016). Yaşam süresinin uzaması ile birlikte çok kuşaklı aileler artmıştır. Bu durum fasulye sırığı (bean-pole) ya da bayrak direği (flagpole) olarak nitelenen ailelerin dikeyleşmesi olgusuna yol açmaktadır (Bengtson, Rosenthal & Burton, 1996'dan akt. Bengtson & Putney, 2006:24). Aile yapısının dikeyleşmesiyle birlikte önümüzdeki yıllarda çok kuşaklı hanelerde yaşayanların sayısının artacağı (Herbert, 2021:33); hatta bir ailede aynı anda yaşayan dört neslin ortaya çıkacağı düşünülmektedir (Gratton & Scott, 2016). Bununla birlikte düşük doğurganlık oranları her nesildeki akraba sayısında ve dolayısıyla yatay aile ilişkilerinde bir azalmaya sebebiyet vermektedir (Government Office for Science, 2016:71-72). Söz gelimi aile yapısının dikeyleşmesi bir bireyin annesi, anneannesi, büyük anneannesi ile aynı anda yaşamasına imkân verirken doğurganlık oranlarının azalması bireyin çoğu zaman tek çocuk olmasına ya da bir kardeşinin olması gibi sınırlı sayıda akrabaya sahip olmasına neden olabilir.

Aynı anda yaşayan nesillerin sayısının artmasıyla gelecek yıllarda nesiller arası yaşama yönelik talebin artacağı düşünülmektedir (Government Office for Science, 2016: 55). Çok kuşaklı ailelerde yaşamının hem yaşlı bireyler hem aileler için olumlu ve olumsuz sonuçları vardır. Nitekim çok kuşaklı bir ailede yaşamak yaşlı bireylerin yalnızlığını azaltabileceği gibi mahremiyetini

zedeleyebilir ve nesiller arası çatışma olasılığını arttırabilir (Gratton&Scott,2016). Bununla birlikte Covid-19 pandemisi göstermiştir ki çok kuşaklı hanelerde yaşamak yaşlı bireylerin enfeksiyon ve hastalıklara yakalanma riskini arttırabilir. Nitekim salgın süresince çok kuşaklı ailelerde yaşayan yaşlı bireyler çalışan, alışveriş yapan ve toplu taşıma kullanan genç aile üyelerinden koronavirüs bulaşma riskine maruz kalmıştır (Herbert, 2021:33). Çok kuşaklı yaşam düzenlemeleri aynı zamanda farklı yaş grupları arası bağlantıları sağlayarak yaşlı ve genç nesil arasındaki mevcut sosyal ayırım üzerinde olumlu etkiye sahip olabilir (Gratton&Scott,2017). Çok kuşaklı yaşam hem maddi hem de eğitim ve deneyim gibi maddi olmayan malların nesiller arası mübadelesine izin vererek genç ve nesiller arasında bağlar kurulmasını sağlayabilir (SAPEA, 2019:13). Bununla birlikte değişen değerler ve yaşam tarzlarının genç aile üyeleri yoluyla yaşlı bireylere aktarımı nesiller arası dayanışmayı arttırabilir (Attias-Donfut, 2000'den akt. Bengtson & Putney, 2006:25). Tüm yaş gruplarının yararlandığı nesiller arası yaşamı sağlayamaya yönelik genç ve yaşlı nesilleri bir araya getirecek ev paylaşım girişimleri gerçekleştirilebilir. Böylece ev içi yardıma ve refakate ihtiyaç duyan yaşlılar ve düşük maliyetli konut ihtiyacı olan genç insanlar birlikte yaşamaya teşvik edilebilir (Government Office for Science, 2016:55). Böylelikle genç ve yaşlıların birlikte yaşaması nesiller arası dayanışmanın bir örneğini teşkil ederek yaşlıların geleceğine ilişkin bir model oluşturabilir.

Boşanma oranlarının artış göstermesine paralel olarak tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan aile oranlarında da artış gözlemlenmiştir. Türkiye'de 2014 yılında %7,6 olan tek ebeveynli aile oranı 2021'de %10,1'e yükselmiştir (TÜİK, 2021). Çocuk yetiştirme ve bakım sorumluluğunu tek başına üstlenen bireylerin artışı büyük ebeveynlerin bakım sağlamadaki önemini de arttırmıştır. Diğer taraftan artan yaşam süresi ve doğum oranlarında azalma çok daha az toruna sahip olan çok daha fazla büyükanne ve büyükbaba olduğu anlamına gelir (Bengtson & Putney, 2006:24). Bu durum ücretsiz çocuk bakımına ihtiyaç duyan tek ebeveynli ailelere ya da her iki ebeveynin de çalıştığı ailelere uzun yaşamın sunduğu büyük bir fırsattır. Günümüzde boşanma oranları, tek ebeveynli ailelerde artış, aile yapılarında dönüşüm gibi gelişmeler bakım veren büyükanne ve büyükbabaların önemini gelecekte de artacağına işaret etmektedir. Gelecekte bakım veren büyükanne ve büyükbabaların yanı sıra yaşlı ebeveynlerinin bakım sorumluluğunu üstlenen "yaşlı evlat" sayısı da artacaktır. Çünkü yaşam süresinin uzaması ve ilk doğum yaşının ötelenmesiyle ilişkili olarak ebeveynlerine bakım veren çocukların yaşı artmaktadır. Bu nesil kendi ebeveynlerine veya çocuk-torunlarına bakan ve her iki neslin talepleri arasında sıkışan "sandviç kuşağı" olarak adlandırılır (Burke, 2017:3). Bu bağlamda gelecekte sayısı daha da artacak olan "sandviç kuşağının" bakım yükünü azaltıcı politikalara ihtiyaç olduğu aşikârdır. Bunun için hükümetlerin maddi destek, evde sağlık bakımı desteği hizmetleri ile yerel yönetimlerin yaşlı bireylerin evde bakım kapsamında temizlik, yemek, alışveriş, fatura ödeme gibi gündelik ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik politikaların geliştirilmesi önem taşımaktadır.

İlk doğum yaşının ötelenmesi nesiller arasındaki sürenin uzamasına neden olmaktadır (Government Office for Science, 2016:71). Bu durumun önümüzdeki yıllarda yaşlı ve genç nesiller arası boşluğu arttıracığı ve çatışmaları şiddetlendireceği düşünülebilir. Nesiller zaman içinde meydana gelen sosyal değişme nedeniyle birbirinden farklı bakış açılarına sahip olabilir ve birbirini anlama gücünü yaşayabilir (Canatan, 2016:152-154). Bununla birlikte genç nesillerin geçici, mevsimlik, yarı zamanlı işler gibi standart dışı işlerde artan istihdamı, iş güvenliğinin hızla azalması, iş piyasalarında elde edilen kazançların düşmesi, genç nesillerin iş piyasalarındaki konumlarının geçtiğimiz 15 yıl içinde hızla kötüleşmesi gibi gelişmelerin de gelecekte yaşanacak nesiller arası çatışmaların nedenleri arasında olacağı düşünülmektedir (YADA, 2019:23). Kimi düşünülere göre ise gelecekte daha da yaygınlaşacak olan çok kuşaklı ailelerin yaş grupları arasındaki çatışma potansiyelini azaltma olasılığı vardır. Bengtson ve Putney'e göre aile düzeyinde uzun yıllara dayanan nesiller arası ortak yaşamdan kaynaklanan uzun süreli karşılıklı destek, karşılıklı bağımlılık ve dayanışma nesil çatışmalarının azaltılmasında büyük rol oynayabilir (Bengtson & Putney, 2006: 24). Bu durumda hükümetlerin genç kuşağa istihdam sağlamak ve yaşam koşullarını iyileştirmek bakımından geliştireceği politikalar nesiller arası çatışmayı önleyebilir.

Uzayan yaşam süresinin boşanma ve ayrılık oranlarını arttıracığı düşünülmektedir. Gratton ve Scott (2016)'a göre 100 yıllık bir yaşamda boşanma olasılığının 70 yıllık bir yaşamdan daha yüksek olması daha muhtemeldir. Zira artan yaşam süresi evlilik ve duygusal ilişkilerin de uzaması anlamına gelmektedir ki bu durum evlilik ve ilişkilerin kırılma riskini arttıracaktır (Gratton & Scott, 2016). Oysa aile, bireylerin yaşam memnuniyetleri açısından önemli bir kurumdur. Aileleri bireyler için mutluluk kaynağıdır. Nitekim 2021 yılı Yaşam Memnuniyeti araştırması sonuçlarına göre araştırılmaya katılan bireylerin %67,6'sı ailelerini mutluluk kaynağı olarak nitelendirmiştir (TÜİK, 2020). Güngören-Baran ve arkadaşlarının (2020:77) gerçekleştirdikleri araştırma sonuçları da yaşlı bireylerin aileyi en büyük güven ve destek mekanizması olarak görerek aileye hayati bir önem atfedildiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda boşanma ve ayrılıkların artışının gelecekte yalnız, mutsuz ve depresyon riski yüksek bir yaşlı nüfus yaratması muhtemeldir. Bu anlamda hem bireylere hem hükümetlere önemli görevler düşmektedir. Bireyler gelecek için bir yaşam politikası geliştirmelidir. Bireylerin yaşam süresince aile içi ilişkilerine yatırım yaparak genç kuşağa yönelik maddi-manevi desteğini sürdürmesi yaşlılık döneminde aile ilişkilerinde önemli olabilir. Ayrıca işlerini bağımsız şekilde yapabilecek yaşlılar, aile üyelerinden beklenti düzeyini azaltarak yaşama aktif olarak katılacağı bir yaşam politikası geliştirebilir. Hükümetler ve yerel yönetimler ise yaşlı bireylerin yaşama aktif katılımlarını sağlayacak gündüzlü bakım merkezleri, yaşlı destek merkezleri, spor, sanat ve kültür merkezleri, kafe-restoran ve bu gibi uygulamaları gerçekleştirerek yaşlıların yalnızlık ve izolasyon riskinin azaltılmasında önemli rol oynayabilir.

4.SOSYAL ÇEVRE VE KOMŞULUK İLİŞKİLERİ

Sosyal çevre insan gruplarının etkileşimde bulunduğu sosyal ilişkiler ve kültürel ortamlara işaret eder (McNeill, Kreuter & Subramanian, 2006'dan akt. Hanson, Ashe, McKay & Winters, 2012:3). Her bireyin sağlıklı ve başarılı bir yaşam sürdürmesi için uygun sosyal ortamlara sahip olması gerekir (Government Office for Science, 2016:57). Uygun bir sosyal ortam hem fiziksel aktivite hem de sosyal etkileşim için fırsatları kolaylaştırabilir (Hanson vd., 2012:2). Öte yandan yaşlı bireylerin komşular ve arkadaşlardan oluşan sosyal çevresi onların informal bakım ihtiyaçlarının giderildiği sosyal destek mekanizmaları olarak işlev görmektedir (Şentürk, 2018:247). Bireyin sosyal çevresinden gördüğü sosyal destek yaşının daha yüksek düzeyde yaşamdan tatmine, saygınlık duygusuna ve moralin artmasına yol açarak yaşlı bireyin başa çıkma davranışlarına olumlu yönde katkı sağlamaktadır (Kalınkara, 2016:171). Bununla birlikte komşuluk ve arkadaşlık ilişkileri kimi zaman duygusal destek mekanizması olarak da işlev görebilir. Keza yaşlı bireyler ailelerinden beklemedikleri ilgiyi ve sevgiyi göremediklerinde kendilerini yanlarında daha rahat ve iyi hissettikleri arkadaşları ve komşularıyla samimi ilişkiler geliştirmeye yönelebilir (Görgün-Baran vd., 2020:81). Duygusal desteğin yanı sıra yaşlı bireyler, bakıma muhtaç ve hasta yaşlı komşu ve arkadaşlarına bakım desteği (yemek yapma, fatura yatırma, küçük alışveriş vb.) de sağlayabilir. Avrupa Yaşlanma İndeksinde belirtilen topluma katılım parametrelerinden biri olarak yaşının komşusuna sunduğu bakım desteği onun topluma aktif katılımında da etkilidir (European Commission, 2015). Bu durum yaşlılar arasındaki dayanışmanın da bir örneğidir. Önümüzdeki yıllarda ise çekirdek ailenin daha az merkezi hale geleceği hatta evleri ve giderleri paylaşan arkadaşlıkların yeni çekirdek birim haline gelebileceği öngörülmektedir (Gratton & Scott, 2016). Bu bağlamda komşuluk ve arkadaşlıktan oluşan sosyal çevre gelecekte de yaşlı bireylerin desteklenmesinde kritik öneme sahip olacaktır (Moses vd., 2018:16-17).

Sosyal çevre ile yaşlı bireylerin sağlık durumları arasında yakın bir ilişki vardır. Sosyal çevresiyle sık ilişkilere ve yüksek sosyal katılıma sahip olan yaşlıların fiziksel, ruhsal ve zihinsel sağlık durumları sosyal çevresiyle ilişkileri az olan ve sosyal katılımı düşük olan yaşlılara göre daha iyidir (Şentürk, 2018:248). Sosyal ilişkilerin genişliği yaşlı bireylerin psikolojik doyumunu olumlu yönde etkileyerek yaşam kalitesini iyileştirebilir (Görgün-Baran, 2008:93). Yapılan araştırmalar uyumlu komşulukların daha iyi ilişkilere, daha iyi kontrol duygusuna ve daha az depresyona katkıda bulunarak sosyal çevrenin ruh sağlığı üzerinde olumlu etkilere sahip olduğunu göstermiştir (Government Office for Science, 2016:57). Bununla birlikte yaşlı bireylerin komşu ve arkadaşlarıyla geliştirdikleri samimi ilişkiler topluma yönelik aidiyet duygusu geliştirmelerine katkıda bulunarak yalnızlık hissini azaltabilir (Görgün-Baran vd., 2020:81). Aynı zamanda güçlü sosyal ağların bir eşin ölümünün hayatta kalan eşin ölüm riskini arttırdığına ilişkin bulguyu köreltebileceği de düşünülmektedir (Population Reference Bureau, 2017:9). Buna karşın Türkiye'de yaşlıya ve yaşlanmaya yönelik yönelik hâkim negatif algı yaşlıların sosyal hayata katılımlarının kısıtlanmasına ve eve kapalı izole bir yaşam geçirmelerine sebebiyet vermektedir (YADA, 2019:9).

Covid-19 pandemi sürecinde de deneyimlendiği üzere yaşlı yetişkinler evde kal çağrılarında ve tecritlerden de orantısız biçimde etkilenmiştir (Cocero, 2021:26). Covid-19 pandemisiyle birlikte yaşlılara yönelen artan yaş ayrımcı söylem ve pratikler yaşlı bireylerin sosyal izolasyonunu daha da arttırmıştır. Bu bağlamda yaşlı bireylere yönelik zihniyetin değiştirilmesine ihtiyaç vardır (Ashworth, 2021:10). Yaşlı bireylere ilişkin olumsuz kalıp yargılarla yüklü zihniyetin değişimi için öncelikle yaş ayrımcılığına ilişkin farkındalığın artırılması gerekir (Akdemir vd., 2007'den akt. Kalınkara, 2016:190). İlkokuldan itibaren ders kitaplarında yaş ayrımcılığı okutulabilir; yaş ayrımcılığına karşı kampanyalar düzenlenebilir ve yaşlı bireylerin yaşamın tüm yönlerine katılımları sağlanabilir.

Sosyal çevrenin güvenli olması yaşlı bireylerin hem sosyal katılımı hem de ruh sağlığı açısından oldukça önemlidir. Yaşanılan sosyal çevrenin güvenli olmaması yaşlı bireylerde suç korkusuna yol açarak aktiviteyi ve dış dünyayla etkileşimin sınırlanmasına neden olabilir (Government Office for Science, 2016:57). Bu bağlamda mahalle güvenliği duygusunun yaşlı bireylerin fiziksel aktivite düzeylerinin anahtarı olduğu söylenebilir (Population Reference Bureau, 2017:9). Diğer taraftan kanıtlar yaşlı yetişkinlerin güvenlik algılarıyla ruh sağlığı ve yaşam kalitesi arasında pozitif yönlü bir ilişkinin var olduğunu ortaya koymaktadır (Hanson vd., 2012:3). Bu nedenle yaşlıların güvenli alanlarda kendilerini ifade edebilecekleri ve rahat hareket edebilecekleri ortamların yaratılması gereklidir (Kapıkıran & Acun-Kapıkıran, 2016:96). Hükümet politikaları aracılığıyla sosyal çevre düzeyinde, güvenli ve davetkar topluluklar duygusu aşlamak için mahalle girişimlerini teşvik etmek önemlidir (Hanson vd., 2012: 5). Sosyal etkileşimi teşvik eden girişimler şunları içerebilir: nesiller arası projeler; iyi komşu şemaları; ulaşım ve erişimin iyileştirilmesi; suç korkusunu ele alan ve güvenlik bilincine sahip tasarım özelliklerini içeren projeler (Government Office for Science, 2016: 90). Bununla birlikte yaşlı bireylerin de aktif birey anlayışı çerçevesinde sosyal ilişkiler geliştirerek topluma katılım göstermeleri gerekir (Görgün-Baran vd., 2020:73). Bireyler de yetişkinlik dönemlerinde sosyal sermayesini arttırarak geleceklere yatırım yapabilir. Bireylerin yaşlılık döneminde sosyal izolasyona maruz kalmaması ve yalnızlık yaşamaması için yetişkinlik döneminde sosyal çevresiyle iyi ilişkiler geliştirerek sosyal sermayesini arttırması önemlidir (Görgün-Baran, 2016:77). Bu bağlamda yaşlı bireylerin bir yaşam politikası oluştururken sosyal sermayelerini genişletmeleri büyük önem arz etmektedir.

5.ÇALIŞMA HAYATI

Gelecekte insanların tıbbi teknoloji ve sağlık alanında meydana gelecek gelişmelerden dolayı daha uzun yaşayacağı ve bu uzun yaşamı finanse etmek için 70'li ve 80'li yaşlarında çalışacağı öngörülmektedir (Moses, Hurle, Bhat & Gangopadhyay, 2018:13; Gratton & Scott, 2016). Öte yandan artan uzun ömür ve azalan doğurganlık, geleneksel çalışma çağındaki nüfusun payını önemli ölçüde azaltarak bireylerin daha uzun süre çalışmalarına ve topluma katkıda bulunmalarına izin verecektir (OECD, 2020). Çalışma hayatına katılımı ilgili kanıtlar ileri yaşlarında çalışan bireylerin sayısının

tüm dünyada arttığına dikkat çekmektedir. BM verilerine göre 1990 yılında işgücündeki yaşlıların oranı % 2,7 iken bu oran 2000 yılında % 3,1'e; 2010 yılında % 3,3'e; 2020 yılında % 4,1'e yükselmiştir. Bu oranın 2030 yılında % 5,1'e ulaşması beklenmektedir (United Nations, 2021:2). OECD (2020) verilerine göre ise işgücü piyasasından ayrılma yaşları 2000 ile 2019 yılları arasında erkekler için yaklaşık 2,5 yıl ve kadınlar için 3 yıl artmıştır. 65 yaş ve üzeri bireylerin küresel düzeyde işgücü içindeki payının önümüzdeki on yıllarda da mevcut artış eğilimini sürdüreceği öngörülmektedir (United Nations, 2021:1).

TÜİK verilerine göre Türkiye'deki yaşlı nüfusun işgücüne katılım oranı 2020 yılında %10'dur (TÜİK, 2022). Bununla birlikte Türkiye'deki mevcut yaşlı yoksulluğu ve çocuk yoksulluğu oranları gelecekte yaşlı nüfusun daha yoksul olabileceğine ve çalışmak zorunda olan yaşlı sayısının artacağına işaret etmektedir. Türkiye'de yaşlıların %16,7'si yoksuldur (TÜİK, 2020:4). Bu oran 2019'da %14,2 iken 2020'de %2,5 puan yükselerek %16,7'ye yükselmiştir. Yaşama Dair Vakfının gerçekleştirdiği araştırma sonuçları Türkiye'de yaşlı nüfusun refah seviyesinin düşük olduğunu ve emeklilik sonrasında geçim sıkıntısı yaşadıklarını göstermektedir. Bireysel düzeyde bu konuda plan yapılmadığı bilinmekle birlikte gelecek birkaç neslin yaşlıları arasında da birikimi olmayanların çoğunlukta olacağı öngörülmektedir (YADA, 2019:9). Türkiye'de çocuk yoksulluğu oranı ise %32,1'dir (TÜİK, 2022). Türkiye, OECD ülkeleri içinde Güney Afrika ve Costa Rica'dan sonra çocuk yoksulluğunun en yüksek olduğu üçüncü ülkedir (OECD, 2021). Yüksek çocuk yoksulluğu oranları "yaşlanmanın geleceği" açısından önemlidir. Zira bugünün genç nüfusu geleceğin yaşlı nüfusunu oluşturacaktır. Nitekim çocukluklarında yoksulluk yaşayanların yaşlılıklarında çevre, eğitim, sağlık, güvenlik gibi sorunları yaşama olasılıkları çocuk yoksulluğu yaşamayanlara oranla daha yüksektir (YADA, 2019). Bu verilere göre hükümetlerin yaşlılık dönemi sorunlarını azaltma yönünde politikalar geliştirmesi kaçınılmaz görülmektedir.

İleri yaşlarda çalışma hayatına katılım artış gösterse de işgücüne katılmada cinsiyetler arası eşitsizlik ve sınıfsal farklılıkların neden olduğu eşitsizlik ön plana çıkmaktadır. Gerek ücretli emeğe katılmada gerek ücret düzeyi ve istihdam koşullarında kadınlar, engelliler, azınlık grupları ve göçmen grupları gibi bazı toplumsal kesimler ayrımcılıklara maruz kalmaktadır (Price & Ginn, 2006:77). Yaşamın erken dönemlerinde işgücü piyasasına katılmada ortaya çıkan bu eşitsizlikler daha ileri yaşlarda güvencesizliğe ve gelir eşitsizliklerine sebebiyet vermektedir. Gelecekte yaşlılıkta herkes için eşit finansal güvenliği sağlamak için yaşamın erken dönemlerinde işgücü piyasasına katılmada dezavantajlı konumdaki kesimlerin istihdama eşit katılımını sağlayacak politikaların üretilmesine ihtiyaç vardır.

OECD (2020)'ye göre nüfusun yaşlanması ile şirketlerin dramatik ve nesiller arası geçişe hazırlanma ihtiyacı giderek daha acil hale gelmektedir. İleri yaşlarda çalışmak yaşlı bireylerin sağlıklı olmalarını gerektirmektedir (Jacobson, Feder & Radley, 2020:4). Ancak bazı iş türleri zorlu çalışma koşulları nedeniyle (örneğin uzun vardiyalar) kronik yorgunluğa, uykusuzluğa, strese yol açarak yaşlı bireylerin sağlık sorunlarını daha da kötüleştirebilir (Government Office for Science, 2016:36). Kötü sağlık aynı zamanda düşük çalışma yeteneği ile

ilintili olup işgücünden çekilmenin de habercisidir (De Preter, Van Looy & Mortelmans 2013'den akt. Fischer, Martinez, Alfredo, Silva-Junior, Oakman, Cotrim, Fisher vd., 2021:1). Bu bakımdan işverenler ve hükümetler için kötü sağlığı başlamadan önlemek, çalışma koşullarını iyileştirmek ve çalışanları kronik hastalıkları yönetmeleri için desteklemek, üretken ve uzun çalışma ömürleri sağlamanın anahtarıdır (OECD, 2020). Bununla birlikte teknoloji ve sağlık alanındaki gelişmeler ortalama 70 yaşındaki birinin fiziksel olarak yapamayacağı çok az iş olduğuna işaret etse de kötü işyeri tasarımı veya yönetim uygulamaları yaşlı bireylerin çalışmalarını önünde engel teşkil edebilir (Government Office for Science, 2016:36). Bu bağlamda yaşlı çalışanlara uygun çalışma ortamlarının yaratılması hem kamu hem özel sektör açısından önemlidir (Fischer vd., 2021:5).

Yeni teknolojiler işin doğasını ve işgücünün beceri beşimlerini değiştirdiğinden bu durum gelecekte yaşlı bireyler için hem bir fırsat hem de zorluk yaratacaktır (OECD,2020). Yeni teknolojiler yaşlı bireylerin işgücüne katılımlarında karşılaştıkları belirli engellerin üstesinden gelmelerinde önemli bir rol oynayabilir. Örneğin, uzaktan erişim ve akıllı çalışma alanındaki gelişmeler evden çalışmayı mümkün kılarak yaşlı bireylerin fiziksel zorlukların üstesinden gelmelerinde fayda sağlar (Government Office for Science: 2016:36). Bununla birlikte yeni teknolojilerin yol açtığı değişikliklere uyum sürekli bir öz-düzenleme çabasını gerektirir (Kooij, 2020:233-234). Yeni teknolojiler, geçmiş işlerin sona ermesi ve genellikle yeni görev ve rollerin yaratılması anlamına gelir (Gratton & Scott, 2016). Böylece yaşlı çalışanların becerilerini sürekli güncel tutması gerekliliğine yol açarak yaşlıların çalışma hayatına katılımlarının önünde bir zorluk yaratabilir. Bu bağlamda gelecekte yaşlı bireyler değişen işgücü taleplerini yönetmek için eğitime ve yeniden eğitime ihtiyaç duyabilir (Moses vd., 2018:13). Yeniden eğitim ve beceri kazanma ihtiyacının karşılanmasında hem işverenlere hem de bireylere önemli görevler düşecektir. Hem işverenlerin çalışanlarının bilgi ve becerilerini güncel tutmak için eğitimler düzenlemesi hem de bireylerin sürekli bir yenilenme ve yeniden eğitim sürecine dahil olması gerekir. Covid-19 pandemisiyle birlikte yaygınlaşan online eğitimler yaşlı bireylerin yeniden eğitimleri için bir fırsat olarak görülebilir (Coughlin, 2021:31). Dolayısıyla özne açısından bir yaşam politikasının belirlenmesinin gereği ortaya çıkmaktadır.

İleri yaşta çalışma hem bireylere hem işverenlere hem de devlete önemli faydalar sağlar. Gelecekte ileri yaşlarda çalışmanın bireylere hem ekonomik refah açısından hem de fiziksel ve zihinsel sağlık açısından fayda sağlayacağı söylenebilir. Çalışma yaşlı bireylerin psikolojik olarak kendilerini işe yarar hissetmelerine yol açar (Kurnaz, 2016:397). Bununla birlikte çalışmanın depresyonu azaltma ve ruh sağlığını iyileştirme gibi bireysel faydaları da mevcuttur (Van Der Noordt, Ijzelenberg, Droomers & Proper, 2014'ten akt. Fischer vd., 2021:3). Diğer taraftan yapılan araştırmalar Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü ülkeleri genelinde yaşlılara daha fazla çalışma fırsatı vermenin önümüzdeki otuz yılda kişi başına düşen gayrisafi milli hasılayı %19'a kadar arttıracığını göstermektedir (United Nations, 2021). Yaşlı çalışanların çalışma hayatlarına devam etmeleri işverenler için de fayda sağlar. Çünkü

uzun süreler boyunca görev yapan yaşlı çalışanlar işe yeni başlayanların kolayca elde edemeyeceği sektöre özgü bilgi ve ağlar geliştirir (Government Office for Science, 2016:29). Bu bağlamda işyerlerinde yaşlı bireylerin rehberliği ve desteği, performans ve nesiller arası işbirliğine katkı sağlar (Irving, 2016:7).

Yaşama Dair Vakfının 2019 yılında gerçekleştirdiği araştırmanın verilerine göre Türkiye’de emekli sayısı 12 milyonun üzerindeyken, emeklilerin yarısından fazlasını erken yaşta emekli olan “65 yaş altı” nüfus oluşturmaktadır (YADA, 2019:41). Bununla birlikte OECD ekonomilerinde yaşlı bağımlılık oranının üçte iki oranında artarak 2020’de %30’dan 2050’de %50’ye çıkacağı tahmin edilmektedir. Artan yaşlı nüfus ile erken yaşta emekli olanlar bir arada düşünüldüğünde artan emeklilik maliyetlerinin gelecekte devlet bünyesinde büyük bir ekonomik krize sebebiyet vereceği aşîkârdır. Bu nedenle hükümetlerin bireylerin çalışma hayatlarını uzatma ve emekliliği erteleme yeteneklerini teşvik etmeleri ve desteklemeleri gerekmektedir (Fischer vd., 2021:1). Covid-19 pandemisiyle birlikte yaygınlaşan evden çalışma emekliliğe yaklaşan bazı bireylerin daha uzun yıllar çalışmayı mümkün hatta arzu edilebilir görmesine yol açmışsa da (Coughlin, 2021:31) hala daha uzun seneler çalışmayı diğerleri için daha zor veya daha az arzu edilir kılan çeşitli dış faktörler bulunmaktadır. Emeklilik sistemi ve yaş ayrımcılığı daha uzun çalışmayı engelleyici dış etmenlerden bazılarıdır. Birçok ülkede emeklilik sistemi erken yaşta çalışma hayatından ayrılmalara neden olurken yaşlı bireylere yönelik stereotipler, önyargılar ve yaş ayrımcı tutumlar ise yaşlıların işgücüne katılımlarını sınırlayarak daha uzun yıllar çalışmanın önünde bir engel oluşturur (Government Office for Science, 2016:29). OECD (2020)’ye göre gelecek yıllarda yaşlıların çalışma hayatlarını olabildiğince, istedikleri ve ihtiyaç duydukları sürece uzatmalarına izin vermek ve onları teşvik etmek için hem kamu hem de özel politikalar yoluyla büyük çabalara ihtiyaç duyulacaktır. Günümüzde hükümetler emeklilik yaşını yükseltme ya da çalışma saatlerini azaltma gibi birtakım taktiklerle yaşlı bireyleri işte tutmaya çalışmaktadır (Reday & Delsen, 1996’dan akt. Fischer vd., 2021:2). Ancak bunlar yeterli değildir. Geliştirilecek politikaların yaşlı bireylerin ekonomik olarak aktif kalabilmeleri için özgürce seçim yapma hakkını koruması, istihdam edilebilirliği arttırmak için fırsatlar sunması, işgücü piyasasına katılımlarının önündeki engelleri kaldırması önemlidir (United Nations, 2021:2). Yeni teknolojiler ve değişen işle birlikte becerilerin yükseltilmesi, çalışma koşullarında ve organizasyonunda iyileştirmeler gibi yaşlıların istihdam edilebilirliğini sürdürmeye yönelik politikaların geliştirilmesi gerekir (Fischer vd., 2021:5). Yaş ayrımcılığıyla mücadele yasalarını güçlendirmek ve Amerika gibi gelişmiş ülkelerde örnekleri bulunan istihdamda yaş ayrımcılığına özel yasalar geliştirmek önemli adımlar olabilir (Baily, Harris & Doshi, 2020:5). Yaşlı çalışanların mali ve sağlık güvenliğine, beceri geliştirme ve yaşam boyu öğrenmeye yapılan yatırımların çalışanların ileri yaşlara kadar dirençli olmasını sağlayacaktır (OECD, 2020). Hükümetlerin yanı sıra işverenler de yaşlı işgücünü çalışmaya ve işte kalmaya teşvik edici politikalar üretebilir. Esnek ve yarı zamanlı çalışma düzenlemeleri, robotik ve yapay zekâ gibi yeni dijital teknolojilerin kullanımı yaşlıları çalışma hayatlarını uzatmaya

teşvik edebilir (United Nations, 2021:2). Bununla birlikte işverenler kronik hastalıkları olan çalışanları hedefleyen önleyici faaliyetleri iş sağlığı ve güvenliği programlarına dahil edebilir ve çalışan sağlığını geliştirme konusunda birtakım sorumluluklar üstlenebilir (Fischer vd., 2021:3). Bu bilgiler ışığında yaşlanmanın geleceği hususunda bireylerin çalışma hayatında daha uzun süre kalabilmelerinin hem hükümetlerin hem işverenlerin hem de bireylerin geliştirecekleri politikalara bağlı olduğu görülmektedir.

6.SAĞLIK ALANINDAKİ GELİŞMELER

Yaşlanan nüfusla birlikte önümüzdeki yıllarda sağlık ve bakım hizmetlerine ve profesyonellerine ihtiyaç artacaktır (OECD, 2020). Keza uzun süreli bakıma ihtiyaç duyma konusunda önemli bir risk taşıyan “en yaşlılar” en hızlı büyüyen yaş grubudur (Government Office for Science, 2016). Türkiye’deki 85 yaş üstü bireylerin sayısı son on yılda iki katından fazla artış göstererek 2010 yılında 317.312 iken 2020 yılında 666.590’a ulaşmıştır (TÜİK, 2020). Buna karşın gelecek yıllarda gayri resmi bakım kaynakları azalacak ve alternatif çözümlerin geliştirilmesi gerekecektir (SAPEA, 2019:40). Günümüzde gelişmiş ülkelerin çoğu yurt dışından sağlık ve bakım profesyonelleri ithal ederek kalifiye eleman ihtiyacını karşılamaya çalışmaktadır.

OECD verilerine doğumda beklenen yaşam süresi 2015 yılına kadar olan 15 yılda 3,7 yıl artmıştır. Üstelik 3,2 yılı sağlıklı yaşanacak yıllardır. Giderek daha fazla araştırmacı daha uzun süre daha sağlıklı yaşanacağını iddia etse de (Gratton & Scott, 2016) bugün hala ortalama sağlıklı yaşam süresi (63 yaş), ortalama yaşam süresinin (79 yaş) on altı yıl gerisindedir (Moses vd., 2018:6). Bununla birlikte yaşam beklentisi ve sağlıklı yıllar her ülkede aynı hızda artmaz. Nitekim TÜİK Türkiye Sağlık Araştırması verilerine göre Türkiye’de yaşlıların genel sağlık durumları incelendiğinde sağlık durumu çok iyi ya da iyi olan yaşlı oranı 2010 yılında %24,4 iken bu oran 2019’da %21,7’ye gerilemiştir (TÜİK, 2020). Sağlıklı bir uzun yaşam için hem bireylerin hem de hükümetlerin payına düşen birçok görev ve sorumluluk vardır. En temelde sağlıklı yaşlanma bireysel ve toplumsal bir hedef olmalıdır (Hanson vd., 2012:2). Sağlıklı yaşlanma “yaşlılıkta refahı sağlayan fonksiyonel yeteneği geliştirme ve sürdürme süreci” olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2022). Sağlıklı yaşlanmanın kişisel ve toplumsal bir hedef olması yaşam kalitesinin yükselmesine, kronik hastalıkların gelişme riskinin ve sağlık bakım maliyetlerinin azalmasına yol açabilir (Hanson vd., 2012:2). Hükümetler tarafından yaşam boyu sağlığı teşvik edici politikalar geliştirilebilir. Bireysel ve nüfus temelli yaşam boyu sağlığın geliştirilmesi okullarda sağlık okuryazarlığını teşvik ederek, işyerlerinde işverenleri sağlığı korumaya dahil ederek ve yaşam boyu aşı gibi genel pratikler yoluyla gerçekleştirilebilir (SAPEA, 2019:15). Diğer taraftan sağlıklı bir uzun yaşam sağlık alanında gerçekleştirilecek gelişmelerle yakın ilişki içerisinde. Bu bağlamda hükümetler tarafından hastalıkların önlenmesi ve tedavi edici yöntemlerin geliştirilmesi için bu alanda gerçekleştirilecek bilimsel çalışmaların desteklenmesi ve bu alana daha fazla kaynak ayrılması gerekmektedir.

Hükümet politikalarının yanı sıra kendi yaşamından sorumlu olan bireylerin de sağlıklı bir yaşlılık dönemi

geçirmek için gerekli önlemleri alması gerekir. Bireylerin yaşlılıklarında sahip olduğu hastalıklar ve yaşa bağlı işlevsel kayıplar genetik faktörlerin yanı sıra yaşamın daha önceki yıllarında sahip olunan yaşam koşulları ve benimsenen yaşam tarzı tarafından belirlenir. Sigara içicisi olmama, az alkol tüketimi ya da hiç tüketmeme, fiziksel olarak aktif olma gibi yaşam boyu sağlıklı davranışların sağlıklı yaşlanma olasılığını önemli ölçüde artırdığı bilinmektedir (SAPEA, 2019:14). Yaşam boyu öğrenme de bireylerin gelecekteki yaşam kalitesini ve sağlığını iyileştirebilmesinin önemli yollarından birisidir. Zamanla tıbbi tavsiye ve bilgiler değişmeye ve gelişmeye devam edeceğinden sağlıklı ilgili gelişmeleri öğrenmek ve davranış ve alışkanlıkları düzenlemek önemli olacaktır (Gratton & Scott, 2016). Yaşam boyu öğrenmenin yaşlılığın normal seyrinde azalış seyreden zihinsel sermayeyi artırarak bilişsel gerilemenin azaltılmasına yardımcı olabileceği de düşünülmektedir. Kanıtlar yüksek düzeyde zihinsel sermayeye sahip kişilerin daha uzun süre bağımsız kalmalarının, daha az desteğe ihtiyaç duymalarının ve değişime yanıt vermek için daha donanımlı olmalarının daha olası olduğunu ortaya koymaktadır (Government Office for Science, 2016). Daha sağlıklı bir yaşlılık dönemi için yetişkinlik dönemindeki yaşam tarzı ve planlar kadar yaşlılık döneminde yapılanlar da belirleyici olacaktır. Yaşlılık döneminde fiziksel aktivite kronik hastalığı yönetmenin anahtarıdır (Ashworth, 2021:9). Türkiye’de yapılan bir araştırmanın sonuçları yaşlıların neredeyse hiç spor ve fiziksel aktivite yapmadıklarını ve de bu konuda herhangi bir planlarının olmadığını ortaya koymaktadır (YADA, 2019:9). Oysa fiziksel olarak aktif yaşlıların genel sağlığını korumasının daha olası olduğu bilinmektedir (Kalınkara & Arpacı, 2016: 403-404). Bu anlamda yaşlıların aktif ve sürdürülebilir bir şekilde bir yaşam politikası tasarlamalarına önem vermeleri beklenmektedir.

Gelecek yıllarda büyük kronik hastalıkların oranının ve yaygınlığının önemli ölçüde azalacağı düşünülmektedir (Moses vd., 2018:9). Bununla birlikte ruhsal ve zihinsel hastalıklar geleceğin hastalıkları olarak önem kazanacaktır. Uzmanlar Alzheimer, intihar, depresyon, yalnızlık gibi ruh sağlığı ve davranışsal sağlık sorunlarının geleceğin salgınları olacağına dikkat çekmektedir (Moses vd., 2018:8-9). Nitekim Covid-19 pandemisi yaşlıların sosyal izolasyonuna yol açarak birçok yaşlı insanı etkileyen yalnızlık salgınını daha da şiddetlendirmiştir (Baily vd., 2020:4). Bu nedenle yapılacak araştırmaların geleceğin salgınları olarak nitelenen ruh sağlığı ve davranışsal sağlık sorunlarına daha fazla odaklanması gerekmektedir.

Covid-19 pandemisi sağlıklı yaşlanmaya ve kronik hastalıkları önlemeye odaklanılması gerektirdiğini de göstermiştir (Blackburn, 2021:28). Gelecek yıllarda sağlık hizmetleri endüstrisinin odağını tedavi ve bakımdan risk faktörlerini ve genetik duyarlılığı belirlemeye kaydırarak önlemeye yöneleceği düşünülmektedir (Moses vd., 2018:8). Erken ve orta yaşam dönemi için önleyici stratejiler gelecekte keyifli ve sağlıklı yaşlanma için daha genç nesillere olanak tanıyabilir (SAPEA, 2019:14). Önleyici sağlık sisteminin sağlık ve bakım maliyetlerini azaltmanın yanı sıra hastalığı ortadan kaldırarak ya da başlangıcını geciktirerek bireylerin

yaşlanma deneyimlerini daha iyiye doğru değiştirebileceği ve yaşam memnuniyetini arttıracacağı düşünülmektedir (Moses vd., 2018:2-3). Geronteknolojik çözümlerin gelecekte koruyucu sağlığın merkezinde yer alacağı da öngörülmektedir (Ashworth, 2021:9). Nitekim Covid-19 pandemisi sırasında tele sağlık uygulamaları koruyucu sağlığın merkezinde yer almıştır. Koronavirüse yakalanma riski olan bireylerin sağlık hizmeti sağlayıcılar tarafından düzenli olarak aranarak sağlık takibinin yapılması sağlığın korunmasında önemli bir rol oynamıştır. Gelecek yıllarda uzaktan izleme ve tele sağlık gibi teknoloji destekli tedavi ve bakımın daha da yaygınlaşacağı hatta norm haline gelebileceği düşünülmektedir (Government Office for Science, 2016:85; Moses vd., 2018:8). İlerleyen yıllarda giyilebilir teknoloji, tele-izleme araçları gibi gelişmeler gerçek zamanlı veri toplamaya olanak sağlayarak sağlık profesyonellerinin hastalar ve bakıcılar için daha uygun tedavi ve destek sağlamasına yol açarken sonuçta ortaya çıkan büyük veri kümeleri önleme ve erken müdahaleyi iyileştirmeye yardımcı olabilir (Government Office for Science, 2016:85). Bununla birlikte teknoloji, sosyal medya ve mobil araçlar aracılığıyla yaşlı bireylerin sağlıkları ve hastalıkları konusunda bilgilensine yol açarak kendi sağlıklarını yönetmelerine olanak sağlayabilir (Öney-Doğanyigit, 2018:142).

Gelecekte uzaktan izleme, evde fiziksel rehabilitasyon, zihin egzersizi ve ilaç uyumunun kontrolü yoluyla bakım teknolojilerinin, yaşam boyu sağlığın takibini ve işlevsel yetenekleri kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Yenilikçi teknolojiler içsel kapasite değişimlerini kayıt altına alarak ya da hastalık riskini izlemeye olanak sağlayarak bireylerdeki işlevsel azalmayı belirlemeye yardım edebilir ve bireyleri yaşam tarzlarını değiştirmeye teşvik edebilir. Örneğin akıllı telefon tabanlı fiziksel sağlık ve sosyo-bilişsel sağlık uygulamaları tavsiye, uyarı ve önerilerde bulunma yoluyla yaşam tarzında olumlu değişiklikleri desteklemeye ve yaşa bağlı hastalık/engelliği önlemeye olanak sağlayabilir. Bununla birlikte teknolojik cihazlar uzaktan tedavi ve bakım açısından sunduğu olanakların yanı sıra bir takım etik problemlere de yol açabilir. Akıllı cihazlardan elde edilen verilere erişim izni, verilerin geçerliliği ve depolanması hususunda sürecin doğru şekilde yönetilmesi gerekmektedir (SAPEA, 2019:20).

Covid-19 pandemisi 65 yaş ve üzeri kişilerin sağlığını diğer yaş gruplarına nazaran orantısız biçimde etkileyerek yaşlanan nüfusa odaklanan etkili sağlık politikaları oluşturma ihtiyacına da ışık tutmuştur (Jacobson, Feder & Radley, 2020:2; Cocero, 2021:26). Covid-19 pandemisi bizlere gelecekte olası salgınlara karşı hazırlıklı olunması gerektiğini göstermiştir. Pandemi süresince yaşlı bakım evleri bulaşmanın ve ölüm oranlarının yüksek olduğu yerler arasında olmuştur (Baily, Harris, & Doshi, 2020:5). Yaşlı ölümlerinin çoğunun meydana geldiği bakımevlerinin bulaşıcı hastalık riskini önlemeye uygun tasarlanması önemlidir (Cohen, 2021:24). Diğer taraftan sağlık tesislerinin de artan yaşlı nüfusun ihtiyaçlarına göre tasarlanması ve bulaşıcı hastalık riskine uygun olarak kapasitelerinin artırılması gerekmektedir. Bununla birlikte gelecekte sağlık tesislerinin mobil platformlara taşınacağı ve her yerde olacağı da öngörüler arasındadır (Moses vd., 2018:16).

7.KONUT VE FİZİKİ ÇEVRE

Hızla yaşlanan nüfusun gelecek 20 yıl içinde konut talebinde önemli değişiklikler yaratacağı ve yaşlıların ihtiyacı karşılayan evlerin daha fazla talep göreceği düşünülmektedir (Government Office for Science, 2016: 51). Türkiye’de mevcut veriler incelendiğinde konutta en az bir yaşlı bulunan hane halkı sayısının artış gösterdiği söylenebilir. 2019 yılında en az bir yaşlının bulunduğu hane sayısı 5.629.421 iken 2020 yılında 5.903.324’e yükselmiştir (TÜİK, 2019; TÜİK, 2020). Bu oranlar yaklaşık her dört haneden birinde en az bir yaşlı fert bulunduğunu göstermektedir. Bununla birlikte yalnız yaşayan yaşlıların sayısı da her geçen gün artış göstermektedir. 2020 Yılı TÜİK verilerine göre yaşlı nüfusun yaşadığı tek kişilik hane halkı oranı %25’dir (TÜİK, 2020). Yaşlı boşanma oranlarında da bir artış söz konusudur. Artan yaşlı boşanma oranları da yalnız yaşayan yaşlı sayısının artışına neden olacaktır. 2016 yılında 3.728 olan yaşlı boşanma sayısının 2020 yılında 4.532’ye yükseldiği görülmektedir (TÜİK, 2020). Buna karşın yaşlı evlenme oranlarının ise yıllara göre azaldığı söylenebilir. TÜİK 2020 verilerine göre 2016 yılında 6.344 olan yaşlı evlenme sayısı; 2020 yılında 5.852’ye gerilemiştir (TÜİK, 2020). Hem genel nüfus içindeki boşanma oranlarının yüksekliği hem de yaşlı nüfus içindeki boşanma oranlarının artış göstermesi gelecekte yalnız yaşayan yaşlı sayısının artış göstermesine işaret etmektedir. Nüfusun yaşlanmasına paralel olarak hem hane içinde en az bir yaşlının bulunduğu hane sayısının hem de yalnız yaşayan yaşlı sayısının gelecek yıllarda daha da artacağı düşünüldüğünde mevcut kent ve konut planlamalarının yaşlanan nüfusun ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde tasarlanması gerekmektedir. Yaşlanan nüfusa uygun biçimde değişen konut talebini karşılamının olası yolları olarak yaşlı bireylerin ihtiyaçlarına uygun yeni konutlar sağlanabilir, mevcut konut stokunun uygun ve uyarlanabilir olmasını sağlanabilir ya da yaşlı bireylerin ihtiyaçlarına uygun bir eve taşınmalarına yardımcı olunabilir (Government Office for Science, 2016:52).

COVID-19 pandemisi, bireylerin iyi oluşu için evlerin önemine ışık tutarak evlerin yaşanacak yerlerden daha fazlası olduğunu göstermiştir (Coughlin, 2021: 31). Yaşlı bireyler gündelik yaşamlarının büyük kısmını evlerinde geçirdiklerinden yaşlı bireyler için konut büyük bir öneme sahiptir (Kalınkara, 2016:220). Gelecek yıllarda yaşlı nüfusun artış göstereceği göz önüne alınarak yeni yapılacak konutların bir kısmının yaşlı bireylerin özel ihtiyaçlarına uygun olarak planlanması sağlanmalıdır. Örneğin bir ya da iki odadan oluşan küçük evler evin bakım ve temizliği açısından yaşlı bireyler için daha uygun ve elverişlidir. Dik ya da yetersiz aydınlatılmış merdivenlere sahip olma gibi yaşlıların evlerinden ayrılma becerisini olumsuz yönde etkileyecek nitelikte kötü tasarlanmış konutlar yaşlı bireylerin sosyal olarak izole bir yaşam sürdürmesine neden olabilir (Government Office for Science, 2016:58). Çok katlı olmayan, asansör bulunduran binalar yaşlı bireylerin hareketliliğini kolaylaştırabileceğinden çok katlı ve yüksek binalardan ziyade tek katlı ya da az katlı yatay kat planına sahip konutlar inşa edilebilir. Konut için de yaşlı bireylerin ihtiyaçlarına uygun ve hareketliliklerini kolaylaştırıcı biçimde planlanması önemlidir. Örneğin yüksek mutfak ve banyo dolapları yaşlı birey-

lerin dolaplara erişimini zorlaştırabilir, kaza ve sakatlanmalara neden olabilir. Bu nedenle yaşlıların erişilebileceği yükseklikte, alçak dolaplar tasarlanabilir. Evleri erişilebilir kılan beş temel evrensel tasarım özelliği bulunmaktadır ve evlerin tasarlanmasında bu ilkeler göz önünde bulundurulmalıdır: basamaksız giriş, tek katlı yaşam, ekstra geniş koridorlar ve kapılar, tekerlekli sandalye yüksekliğinde elektrik anahtarları ve prizler, kapı ve musluk kolları (Kalınkara, 2004:75; Herbert, 2021:32). Bu bağlamda yaşlı bireylerin yaşamasına elverişli erişilebilir, küçük ve yönetilebilir evler inşa etmenin yaşlanmanın geleceği için önemli olacağı söylenebilir (Moses vd., 2018:17). Bireyler de evlerinde yaşlılık döneminin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir düzenlemeye gidebilir. Ancak bunun için yeterli gelire sahip olunması gerekir. Sınırlı gelire sahip yaşlıların evlerini işlevsel kayıplara veya sakatlıklara uyarlamaları daha az mümkündür (Population Reference Bureau, 2017:4). Bununla birlikte ekonomik yeterliliğe sahip bireylerin yetişkinliklerinde evlerini yaşlılığa hazır hale getirmeleri gelecekte konforlu ve rahat bir yaşlılık dönemi geçirmeleri açısından önemlidir. Ekonomik yeterliliğe sahip olmayan yaşlıların evlerini yaşlılığa hazır hale getirmelerinde ise hükümetler yaşlılara gerekli desteği sağlamalıdır.

Gelecek yıllarda temiz havaya ve akıllı teknolojiyle donatılmış temassız özelliğe sahip evlere talebin daha da artacağı düşünülmektedir (Herbert, 2021:33). Bununla birlikte düşük sosyoekonomik duruma sahip yaşlı bireylerin düşük kaliteli konutlarda yaşama oranları yüksektir. Nem, yalıtım eksikliği, yetersiz ısıtma, güvenli olmayan merdivenler, hem yapay hem de doğal ışığın düşük seviyelerinin tümü zihinsel ve fiziksel sağlığı olumsuz etkileyebilir (Government Office for Science, 2016:57). Mevcut kanıtlar Türkiye’de her on haneden dördünde sızdıran çatı, nemli duvarlar ya da çürümüş pencere çerçeveleri, ısıtma sorunları gibi fiziksel sorunların bulunduğunu göstermektedir (YADA, 2019:23).

Fiziki çevrenin uygunluğu da yaşlı bireylerin sağlıklı bir yaşam sürdürmesi için önemlidir. Kanıtlar hem inşa edilen hem de sosyal çevrelerin yaşlı bireylerin hareketliliğinde, topluluk katılımında ve sağlığında rol oynadığını vurgulamaktadır (Hanson vd., 2012:1). Giderik daha fazla sayıda araştırma yüksek yoksullukla karakterize edilen dezavantajlı mahallede yaşamının zayıf sosyal bağlar, sağlık hizmetlerine ve diğer hizmetlere erişim sorunları, sınırlı fiziksel aktivite, sağlık sorunları, hareket kısıtlamaları ve yüksek stres ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Population Reference Bureau, 2017:2). Bununla birlikte hizmetlere erişim ve açık havada hareketliliğin teşviki yaşlı bireylere sağlık açısından önemli faydalar sağlayabilir (Government Office for Science, 2016:57). Araştırmalar açık alanlarda vakit geçiren bireylerin zihinsel ve ruhsal rahatsızlıklarının azalarak daha sağlıklı bir yaşama kavuştuğunu göstermektedir (Ter, Erdoğan & Kuter, 2016:463). Covid-19 pandemisi de sosyal katılım ve bağlantı için fırsatlar sunan toplu konut düzenlemelerinin yaşlı bireyler için önemini vurgulamıştır (Herbert, 2021:33). Bu konuda hükümetlerin konut yapımında bireylerin açık alanlarda vakit geçirebilecekleri yaşam alanı düzenlemelerini sağlamaları önemlidir. Bu uygulama ortak yaşam alanlarında farklı nesillerin temasını artırarak

toplumsal bakımdan nesiller arası dayanışmayı da geliştirebilir.

Güvenli ulaşım başarılı yaşlanma için kritik bir ihtiyaçtır (Fischer vd., 2021:4). Ulaşım yaşlı bireylerin hizmetlere ve toplumsal kaynaklara erişimini sağlayan önemli bir etmendir (Kalınkara & Arpacı, 2016:419). Bu bağlamda ulaşımın iyileştirilmesi gereklidir. Türkiye’de 65 yaş üstü bireylerin otomobil sahipliğinde en düşük orana sahip yaş grubu olduğu bilgisi göz önünde bulundurulduğunda ulaşım imkanlarının iyileştirilmesi daha da önemli bir hal almaktadır². Ulaşımın iyileştirilmesi ile yalnızca yaşlı bireylerin seyahatini kolaylaştıracak kapsayıcı toplu taşıma araçları kastedilmemektedir. Aynı zamanda yaşlı bireylerin yürüyüş yapmalarına izin verecek iyi tasarlanmış bir fiziki çevre de kastedilmektedir (Government Office for Science, 2016:93). Yaşanılan mahallenin yürünebilir, güvenli, erişilebilir olması, yürünebilir yakınlıkta işletmelere, temiz havaya ve fazla kaynağa (park, toplu taşıma, kütüphane gibi) sahip olması fiziksel aktiviteyi ve etkileşimi teşvik eden etmenlerdir (Population Reference Bureau, 2017:6). Fiziki çevrenin yaşlı bireylerin ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte yaşa duyarlı olarak tasarlanmış olması önemlidir. Nitekim kaldırımların yüksek olması ya da engebeli ve bozuk bir yapıya sahip olması, yetersiz aydınlatma, bank ve oturakların mevcut olmaması, gürültü, trafik, suç gibi fiziki çevre ile ilgili pek çok faktör yaşlı bireylerin aktif katılımlarını olumsuz yönde etkileyebilir (Hanson vd., 2012:3). Buna karşın uygun bir fiziki çevre ise sahip olduğu ekipman ve çevresel düzenlemelerle fiziksel kısıtlılığı olsa bile yaşlı bireyin bağımsız yaşamasını olanaklı kılabilir ve topluluğa katılımını destekleyebilir (Kalınkara & Arpacı, 2016:404). Yaşlı bireylerin özel ihtiyaçları, onları toplum yaşamına ve gelişimine daha iyi dahil etmek için yaşa özgü tasarlanmış çevrelerin ve toplulukların sürdürülebilir gelişimini gerektirir (SAPEA, 2019:27). Bu bağlamda karar vericiler, erişilebilir kaldırımların varlığını ve durumunu ve buna bağlı olarak cadde geçişlerinin kullanılabilirliğini korumak için bir takım politikalar oluşturabilir (Hanson vd., 2012:5).

Moses ve arkadaşlarına göre (2018:16-17) geleceğin akıllı evleri yaşlı bireylerin yaşam biçimiyle birlikte nerede ve nasıl yaşlandığını değiştirme kapasitesine de sahip olacaktır. Covid-19 pandemisiyle birlikte bir zamanlar erişilemez görülen teknoloji destekli hizmetler artık birçok kişi için gündelik yaşamın bir parçası haline gelmiştir (Coughlin,2021:31). Evrensel konut tasarımı ve akıllı ev teknolojileri güvenliği artırarak ve gündelik yaşam aktivitelerine yardım sağlayarak yerinde yaşlanmayı da kolaylaştırıcı bir rol oynar (SAPEA, 2019:18). Akıllı ev sahiplerinin kendileri yerine düşünen ve yaşamlarını kolaylaştıran bir hava durumu uzmanı (akıllı termometre), beslenme uzmanı (akıllı buzdolabı) ve kişisel alışverişçisi (akıllı asistan) vardır (Moses vd., 2018:17). Gelecekte konutlar akıllı ev teknolojileri yardımıyla evi bir sağlık merkezine dönüştürme potansiyeline de sahip olabilir (Government Office for Science, 2016:58). Geleceğin akıllı evleri sahip olduğu gömülü yüksek uyumlu sensörler aracılığıyla

vücut sıcaklığını ölçen, kan basıncını izleyen hiper bağlantılı bir banyoya ya da başka teknolojik cihazları içerebilir (Moses vd., 2018:16). Covid-19 pandemisiyle birlikte oldukça yaygınlaşan uzaktan izleme teknolojileri, hastaneye gitmeden sağlığın evden izlenmesini ve evde tedaviyi olanaklı kılar. Uzaktan izleme ve evde tedavi yoluyla evin bir sağlık merkezine dönüştürülmesi zihinsel rahatsızlıkları ya da hareket kısıtlılıkları nedeniyle hastanelere erişme noktasında sorun yaşayabilecek olan yaşlı bireylerin sağlık hizmetlerine erişimlerini kolaylaştırır. Akıllı evlerin sağladığı yararların yanı sıra akıllı evlerde yaşamının iyi bir ekonomik duruma sahip olmayı gerektirdiği söylenebilir. Her yaşlı akıllı evlerde yaşamak için eşit ekonomik koşullara sahip değildir. Bu nedenle hükümetler tarafından akıllı evler projelerinin geliştirilmesi ve bu evlerde yaşama imkânına erişemeyen düşük gelirli yaşlı bireylerin hükümetlerce desteklenmesi önemlidir.

8.DİJİTAL TEKNOLOJİ KULLANIMI

Geleceğin vizyonunun, ihtiyaçları destekleyecek ve pek çok eylemini kolaylaştıracak teknolojiyle dolu bir vizyon olduğuna inanılmaktadır (Moses vd., 2018:20). Teknoloji ve yardımcı araçlar sayesinde daha sağlıklı ve üretken bir yaşlanma mümkün olabilecektir (Kalınkara ve Arpacı, 2016:518). Gelecekteki yaşlı neslin mevcut yaşlı nesillerden daha eğitilmiş olacakları öngörülmektedir (OECD,2020). Bununla ilintili olarak geleceğin yaşlılarının dijital teknolojilere ve internet tabanlı uygulamalara daha aşina olması muhtemeldir (SAPEA, 2019:41). Buna karşın Türkiye’de 65 yaş üstü grubun teknoloji sahipliği ve kullanımı diğer yaş gruplarına oranla hayli düşüktür. 2020 yılı Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre Türkiye’de 16-74 yaş grubunun internet kullanım oranı %77,7 iken bu oranın yalnızca %27,1’ini 65-74 yaş arası bireyler oluşturmaktadır (TÜİK, 2020). Teknoloji sahipliği ve kullanımı gelir ve eğitim düzeyi ile yakından ilişkilidir. Bu iki etmen yaşlı nüfusun hem teknolojiye erişimlerinin hem de teknolojiyi kullanmalarının önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Daha yüksek gelire sahip kişilerin yeni teknolojilere sahip olmaları ve kullanmaları muhtemel iken (Government Office for Science, 2016:85) düşük gelir düzeyine sahip bireylerin teknolojiye sahip olma ve kullanma oranları oldukça düşüktür. Türkiye’de 65 yaş ve üzeri nüfusun gelir ve eğitim düzeyi diğer yaş gruplarına nazaran oldukça düşüktür (YADA, 2019:30). Daha sonraki yaşlarında bireylerin teknolojiyi kullanmasını ve faydalanmasını engelleyen temel etkenlerden biri de teknolojik becerilerdir. Teknolojiye erken yaşta sahip olunması, sonraki yaşamda kullanımının önemli bir belirleyicisidir (Government Office for Science, 2016). Bu bakımdan bu alandaki beceri boşluğunun yaşamın erken dönemlerinde giderilmesi büyük bir önem arz etmektedir. Yapılan araştırmalarda (Öztek-Görgün-Baran, 2020) 65 yaş üzeri bireylerin teknolojiye sahiplik ve erişilebilirlik, teknolojiyi öğrenme ve kullanma becerisi genel anlamda orta-üst sınıfa mensup olanlarda geçerlidir. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olanların tek-

² YADA (2019: 38) araştırma sonuçlarına göre yaş grupları arasında otomobil sahipliğinde en düşük oran 65 yaş ve üstü gruba aittir. Bu bağlamda raporda sunulan veriler ışığında

otomobil sahipliği oranları incelendiğinde 35-49 yaş arası nüfusun %38’i; 50-64 yaş arası nüfusun %40’ı kendine veya eşine ait bir otomobile sahipken bu oran 65 yaş ve üzeri nüfusta %20’lere kadar gerilemektedir.

nolojiye sahiplik ve kullanma becerisi düşük düzeydedir. Böylece yaşlı nüfus içerisinde sosyo-ekonomik düzeye ve toplumsal cinsiyete göre dijital eşitsizlikler söz konusudur. Bireylerin hem erken yaşam döneminde dijital teknolojileri kullanma becerilerini geliştirme yönünde bir yaşam politikası oluşturması hem de yaşlılık döneminde teknoloji kullanma becerilerini geliştirmeye yönelik isteğini koruması ve öğrenmeye açık olması gereklidir. Bu konuda hükümet ve yerel yönetimler tarafından dijital teknolojik araçları kullanma konusunda kurslar düzenlemesi ve eğitimlerin verilmesi de önemlidir.

Bilgi iletişim teknolojileri yaşlı bireylerin sosyalleşmesini sağlamada önemlidir (Öney-Doğanyığıt, 2018: 140). Bununla birlikte teknolojik araçlar yaşlı bireylerin aile üyeleri ve arkadaşlarıyla sosyal bağlantı kurmasını kolaylaştırma ve yalnızlığı hafifletme potansiyeline sahiptir (Government Office for Science, 2016:93). Coughlin (2021:31)'in de belirttiği gibi görünlü sohbetler yaşlı bireylerin arkadaşları, aile üyeleri ve bakıcılarıyla bağlantı kurması için hayati bir yol ya da bir can simidi olabilir. Gelecekte yaşlı bireylere arkadaşlık edecek yapay zekâ uygulamalarının gelişeceği ve yaşlıların yalnızlıklarını gidermede işlevsel rol oynayacağı öngörülmektedir. İngiltere'de bir yaşlı bakım evindeki bir grup yaşlıya yönelik gerçekleştirilen akıllı konuşmacı deneyinde, yapay zeka ses teknolojilerinin yaşlıların yalnızlıklarını gidermede etkili bir araç olduğu sonucuna ulaşılmıştır (BBC, 2020). Bu nedenle yaşlı bireyleri teknolojiyi kullanma konusunda eğitmek ve desteklemek yaşlı bireylerin sosyal ilişki kurmanın yeni yollarını bulmalarına yardımcı olacaktır (Ashworth, 2021:10). Covid-19 pandemisi teknolojik cihazların ve ilgili hizmetlerin benimsenmesini hızlandıran bir itici güç biçiminde hizmet ederek bu süreci olağan halinde gerçekleştirebileceğinden belki de on yıl hızlandırmıştır (Coughlin, 2021:30). Covid-19 pandemisiyle birlikte teknoloji yaşamımızın her alanına nüfuz etmiştir. Ev teknolojilerinden, uzaktan izleme teknolojilerine, bilgi iletişim teknolojilerinden, giyilebilir giysilere kadar pek çok teknolojik aracın ve hizmetin kullanımı yaygınlaşmıştır. Teknoloji salgın süresince sosyalleşmek, eve ürün getirmek ve tele sağlığa erişmek gibi pek çok alanda muazzam bir destek sağlamıştır (Herbert, 2021:32). Evde kalınan süre boyunca sosyalleşmeden alışverişe kadar pek çok ihtiyaç, teknolojik araç ve hizmetler yardımıyla karşılanmıştır. Bu durum sağladığı kolaylıkların yanı sıra dikkatli olmayı da gerektirmektedir. Çünkü Coughlin'in de ifade ettiği gibi;

"Yüksek teknoloji, yüksek dokunuşun yerini tutmaz. Sanal bir ev asistanının yardımı, sevilen bir kişinin ziyareti ile aynı sıcaklığı sağlamaz. Aynı şekilde, bir yemeğin teslim edilmesi, gülümseyen bir komşu tarafından verilen ev yapımı bir yemekle aynı şeyi ifade etmez." (Coughlin, 2021:31).

Teknolojinin yaşamımızdaki artan önemine karşın teknoloji her yaşlı birey için eşit oranda erişilebilir değildir. Nitekim Türkiye'de 2020 yılında internet kullanan yaşlı erkeklerin oranı % 34,9 iken yaşlı kadınların oranı % 20,4'tür (TÜİK, 2020). İnternete veya kullanımı kolay cihazlara erişimi olmayan yaşlı bireyler için dijital uçurumu kapatmanın yollarının belirlenmesi gerekir (Herbert, 2021:32). Dijital eşitliğin sağlanması

için kapsayıcılık, satın alınabilirlik ve erişilebilirlik sağlayan kamu-özel girişimlerine ihtiyaç vardır (Coughlin, 2021:31). Covid 19 pandemisi dijital eşitsizliğin giderilmesinin bir politika ve iş önceliği olmasını gerektirir (Herbert, 2021:32). Teknoloji kullanımı erişilebilirlik, satın alınabilirlik, cihazların kullanım kolaylığı ve işlevselliğinin yanı sıra yaşlı bireylerin bilgi ve veri gizliliği konusundaki endişelerinden etkilenmektedir (SAPEA, 2019:19). Pek çok yaşlı birey bilgi iletişim teknolojilerinin mahremiyet ve kişisel güvenlik duyguları üzerinde olumsuz bir etkisi olacağından korkmaktadır (Government Office for Science, 2016:96). Bu korku özellikle kişisel bilgilerin ele geçirilmesinde, bankacılık işlemlerinde, e-devlet uygulamalarında, fatura ve vergi ödeme gibi konularda kendini gösterebilmektedir. Görgün-Baran ve Öztekin- Alpaydın(2020)'ın birlikte yaptıkları çalışmada yaşlı bireylerin güvensizlikten dolayı internet bankacılığını kullanmadıkları tespit edilmiştir. Bununla birlikte yaşlı bireylerin internete katılımları arttıkça banka işlemlerini internet üzerinden yapmaya daha yatkın oldukları da belirlenmiştir. Bu nedenle yaşlı bireylerin endişe ve korkularını en alt düzeye indirecek ve internet kullanımlarını cesaretlendirecek bir bilgilendirme programına ihtiyacı bulunmaktadır. Dolayısıyla hükümet ve yerel yönetimlerin yaşlı bireylerin korkularını giderecek şekilde seminer ve eğitim programları düzenlemesi yaşlı bireyleri internet kullanımına teşvik edebilir.

Çağın bir gereği haline gelen internet ve sosyal medyanın aslında yaşlıların yalnızlıklarını giderme konusunda da destek olduğu anlaşılmaktadır. İtalya'da büyükanne ve büyükbaba üzerine yapılan bir çalışmada yaşlıların çocukları, akrabaları ve arkadaşlarıyla iletişimlerinin ve paylaşımlarının artmakta olduğu ve sanal alışveriş merkezlerinden alışveriş yaptıkları görülmektedir. Bu çalışma orta yaş döneminde bilgisayar ve internet kullanmaya aşina olan bireylerin yaşlanma sürecine girdikçe interneti kullanma konusunda daha cesaretli olduklarını ve internet kullanım alışkanlıklarını devam ettirdiklerine işaret etmektedir (Colombo, Aroldi & Carlo, 2018). Şu an gençler için sosyal medya olanaklarını kullanmanın son derece normal olduğu, yaşlı kuşağın ise teknolojiyi abarttığı dikkate alınırsa gelecekte yaşlıların internet ve sosyal medyanın iyi derecede kullanıcıları olacaklarını tahmin etmek zor olmayacaktır. İnsan yeni bir aracı öğrendikçe detaylarını çabuk kavramakta ve daha ileri teknoloji kullanmaya yatkın hale gelmektedir. Şu anda 50'lerinde olan yetişkinlerin internet ve sosyal medya bilgisi 60'lı, 70'li ve daha sonraki yaşlara geldiklerinde Persky'in (2009) "dijital bilge insan" olma yolundaki görüşünü destekler niteliktedir. Çünkü yetişkinlik çağında kamu ya da özel sektörde çalışanların zaten bilgisayar ve interneti kullanmaya görece anlamda hâkim oldukları ve bu durumun emeklilikle birlikte yaşlanma sürecinde de devam edeceğine, böylece dijital bilge insan olma oranının artacağına göndermede bulunmak-tadır.

9.SONUÇ

Bu makalede, yapı-fail ilişkisi çerçevesinde sağlıklı bir yaşlanma dönemi yaşamının kurumsal düzenlemelerle bağlantılı olduğu kadar bizzat bireyin yaşam poli-

tikasıyla da ilintili olduğuna odaklanılmıştır. Kendi yaşamından sorumlu bir birey anlayışı çerçevesinde sağlıklı ve uzun bir ömür yaşamak için bireylerin henüz yaşlılık dönemine girmeden önlemlerini alması gerekmektedir. Keza Giddens'in ifade ettiği refleksif birey, kendini düşünümsele olarak değiştirip dönüştürebilme kapasitesine sahiptir. Öte taraftan sağlıklı yaşlanmanın sürdürülebilirliğini sağlamak adına hükümetlerin ve yerel yönetimlerin de üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi gerekmektedir. Bireye, hükümete ve yerel yönetimlere düşen görev ve sorumlulukları; aile ve nesiller arası ilişkiler, sosyal çevre ve ilişkileri, çalışma hayatı, fiziki çevre ve konut, sağlık alanındaki gelişmeler ve dijital teknoloji kullanımı açısından geliştirilen önerilerle özetlemek mümkündür:

Gelecekte büyüklük, karakter ve konum bakımından daha heterojen aile yapılarının meydana geleceği, çok kuşaklı aile türlerinin yaygınlık kazanacağı, akraba sayısının azalarak ailelerin dikeyleşme eğilimine gireceği öngörüler arasındadır. Söz konusu gelişmelerin aile içi ve nesiller arası ilişkilerde önemli değişiklikleri ortaya çıkacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede;

- Akriba sayısının azalması nesiller arası yaşama yönelik talebi arttırabilir. Bu nedenle hükümetler çok kuşaklı yaşam düzenlemeleri tasarlayıcı ve nesiller arası dayanışmayı sağlayıcı sosyal politikalar üretmelidir.
- Hükümetler nesiller arası yaşamı desteklemek için yaşlı ve genç nesilleri bir araya getirecek ortak mülkiyet modelleri geliştirmelidir. Ortak paylaşımlı ev veya otomobil düzenlemeleri ev içi yardıma ve ulaşım desteğine ihtiyaç duyan yaşlılar ile konut ve otomobile ihtiyaç duyan genç nesiller için fayda sağlayacaktır.
- Yaşam süresinin uzamasıyla gelecekte ebeveynlerine bakım veren "yaşlı-yetişkin evlat" sayısı artacağından "sandviç kuşağı" olarak nitelenen grubun bakım yükünü azaltıcı politikalar geliştirilmelidir.
- Ekonomik durumu iyi olmayan yaşlılara hükümetlerce sunulacak maddi yardım, evde sağlık bakım desteği, evde bakım desteği gibi hizmetlerin yanı sıra formal ve enformel bakım verenlere yönelik eğitimler düzenlenmelidir.
- Nesiller arası çatışmanın en aza indirilmesi için yaşlı nesillerin yanı sıra genç nesillerin de yaşam koşulları iyileştirilmeli, istihdam olanakları arttırılmalıdır
- Uzayan yaşam süreleri evlilik ve romantik ilişkilerde ayrılık ve boşanma olasılığını arttırdığından gelecekte yalnız, mutsuz ve depresyon riski yüksek bir yaşlı nüfusun ortaya çıkması muhtemeldir. Bunu önlemek için hükümetler yaşlı bireylerin yaşama aktif katılımını arttıracak politikalar geliştirmelidir
- Yaşlılıkta yalnızlık ve izolasyondan korunmak için yaşlı bireyler de yaşamları süresince aile ilişkilerine yatırım yapmalı, genç kuşağa yönelik maddi-manevi desteğini sürdürmelidir.
- Refleksif birey çerçevesinde bilinçli yaşlı olarak değişime açık olmalı; genç kuşağın değer

ve normlarına ayak uydurabilme becerisini gösterebilmelidir.

Gelecekte aynı evi paylaşan yeni arkadaşlık biçimlerinin gelişeceği yeni aile tiplerinin meydana geleceği düşünülmektedir. Yaşlı bireylerin birbirine bakım desteği sağladığı "komşu destek" modelleri de geleceğin öngörülerı arasındadır. Sosyal ilişki ağları ve sosyal çevrenin yaşlı bireylerin desteklenmesinde ve ruh sağlığı üzerindeki olumlu etkisi düşünüldüğünde hükümetlere ve bireylere düşen görev ve sorumluluklar şunlardır:

- Yaşlı bireylerin rahatça hareket edebilecekleri güvenli topluluklar/kurumlar ve güvenli kent modeli inşa edilmelidir.
- Yaşlı bireylerin toplumsal katılımını teşvik edecek politikalar tasarlanmalıdır. Hükümetler ve yerel yönetimler tarafından yaşlı bireylerin yaşama aktif katılımlarını sağlayacak gündüzlü bakım merkezleri, yaşlı destek merkezleri, spor, sanat ve kültür merkezleri, kafe-restoran ve bu gibi uygulamalar geliştirilmelidir.
- Yaşlı bireyler ve mahalle sakinleri arasındaki sosyal ilişki ve etkileşimi teşvik edecek nesiller arası projeler ve iyi komşuluk modelleri geliştirilmelidir.
- Yaşlı bireylerin de "refleksif" birey olarak yetişkinliklerinde sahip oldukları sosyal sermayelerini arttırmaları ve dengeli ilişkiler içinde sosyal ağlarını korumaları, sivil toplum ve gönüllü faaliyetlere aktif katılımlarını sürdürmeleri yaşlılıkta sosyal çevrenin desteğinden mahrum kalmamaları için önerilmektedir.
- Yaş ayrımcı tutum ve davranışlar yaşlı bireylerin topluma katılımlarını olumsuz yönde etkilediğinden ilkokuldan itibaren ders kitaplarında yaş ayrımcılığına ilişkin dersler okutulmalı ve nesiller arası dayanışmayı sağlayan eğitimler düzenlenmelidir.

Yaşlı sayısının gelecek yıllarda daha da artacağı düşünüldüğünde mevcut kent ve konut planlamalarının yaşlanan nüfusun ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde tasarlanması için bireylere ve hükümetlere düşen görev ve sorumluluklara yönelik öneriler şunlardır:

- Artan yaşlı nüfusun ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde yaş(lı) dostu kentler planlanmalıdır
- Hükümetler yaşlı nüfusun ihtiyaçlarına uygun yeni konutlar yapmalı, mevcut konut stokunun yaşlı bireylerin ihtiyaçlarına uygun ve uyarlanabilir olmasını sağlamalıdır
- Çok katlı olmayan, asansör bulandıran, yatay kent planına sahip, iyi aydınlatılmış, basamakları ergonomik olan uygun evler tasarlanmalıdır.
- Yalnız yaşayan yaşlıların ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde bir ya da iki odadan oluşan, küçük, ergonomik ve kolay yönetilebilir evler inşa edilmelidir.
- Hükümetler tarafından yaşlı bireylerin yaşamını kolaylaştıran uzaktan izlemeyi ve tedaviyi olanaklı kılan yardımcı ev teknolojileriyle donatılmış "akıllı ev projeleri" geliştirilmelidir
- Yaşlı bireyler ve henüz yaşlılık dönemine girmeyen genç bireyler de evlerini yaşlılıkta kulla-

nımına uygun olacak biçimde yeniden düzenlenmelidir: geniş koridorlar ve kapılar, tekerlekli sandalye yüksekliğinde priz ve elektrik kontrol panelleri, kapı kolları ve musluklar, alçak banyo ve mutfak dolapları vb.

- Yaşlı bireyler, aile üyelerinin desteğinden faydalanabilmek adına kent ve semt açısından ailelerine ve tanıdıklarına yakın mesafede evler tercih etmelidir
- Hükümetler yaşlı bireylerin sosyal katılımlarını teşvik edecek toplu kent düzenlemeleri ve açık havada hareketliliğine olanak tanıyan yaşam alanı düzenlemeleri tasarlamalıdır.
- Fiziki çevrenin de yaşa duyarlı olarak tasarlanması gerekmektedir. Yollar ve kaldırımlar hareketi kolaylaştıracak biçimde engebesiz, alçak ve yeterli aydınlatmaya sahip olmalıdır.
- Mahalleler park, toplu taşıma gibi yaşlı bireylerin hizmetlere erişimine olanak tanıyan donanımda olmalıdır.
- Mahallelerde yaşlı bireylerin dinlenebilecekleri bank, oturaklar olmalıdır.
- Mahalleler güvenli, gürültüsüz ve trafikten uzak olmalıdır.
- Son küresel demografik gelişmeler toplumsal cinsiyet açısından yaşlı kadın nüfusun arttığını ve kadının yalnızlaştığını göstermektedir. Yalnız yaşayan kadınlara yönelik biyolojik bağı olmayan ama birlikte yaşamayı gerekli kılan “gümüş kadınlar” modeline uygun yaşam evleri tesis edilmelidir.

İnsan ömrünün uzamasıyla gelecekte ileri yaşlarda çalışmanın bir norm haline geleceği düşünülmektedir. Bu bakımdan birey ve hükümetlerin görev ve sorumluluklarına düşen öneriler şunlardır:

- Yaşlı bireylerin işgücüne katılımını kolaylaştıracak tüm kesimler için “eşit” katılımı olanaklı kılacak politikalar üretilmelidir.
- Hükümetler ve işverenler tarafından yaşlılara yönelik çalışma koşulları iyileştirilmelidir.
- Yaşlı çalışanlar hastalıklarını önlemek ve yönetmeleri konusunda desteklenmelidir. Kronik hastalıkları önleyici, sağlıklı koruyucu faaliyetler iş güvenliği ve iş sağlığı programlarına dahil edilmelidir.
- İşyeri uygulamaları ve tasarımı yaşlı bireylerin çalışma hayatlarını olanaklı kılacak biçimde düzenlenmelidir.
- Uzaktan çalışma gibi gelişmeler işe katılımı fiziksel engellerin aşılmasını kolaylaştıracığından akıllı çalışma ve uzaktan erişim gibi uygulamalar geliştirilmeli; esnek ve yarı zamanlı çalışma düzenlemeleri ile dijital teknolojilerin kullanımı arttırılmalıdır.
- Hızla değişen ve gelişen teknolojiler işin doğasını değiştireceğinden yeni teknoloji kullanımına ilişkin yaşlı bireylere yönelik eğitimler düzenlenmelidir.
- Yaşlı bireylerin de sürekli bir yenilenme ve yeniden eğitim süreci içinde olarak bilgilerini ve becerilerini güncel tutması önerilmektedir.

Gelecekte bireylerin daha uzun bir yaşama sahip olacağı öngörülse de sağlıklı bir uzun yaşam için hükümet düzeyinde ve bireysel düzeyde birçok sorumluluk vardır. Bu sorumluluk ve görevler şunlardır:

- Hükümetler yaşam boyu sağlığı teşvik edici politikalar geliştirmelidir.
- Bireysel ve nüfus temelli yaşam boyu sağlığın geliştirilmesi adına okullarda sağlık okuryazarlığı eğitimi verilmelidir.
- Yaşam boyu aşı gibi önleyici sağlık pratikleri yaygınlaştırılmalıdır.
- Covid 19 pandemisinin de gösterdiği üzere önleyici ve koruyucu sağlığa odaklanan politikalar geliştirilmelidir.
- Önleyici ve koruyucu sağlığın geliştirilmesinde dijital çözümler daha aktif kullanılmalıdır. Uzaktan izleme ve tele sağlık gibi teknoloji destekli tedavi ve bakım yaygınlaştırılarak tüm bireyler için erişilebilir olmalıdır.
- Bakımevleri ve hastaneler yaşlı bireylerin ihtiyaçları ve bulaşıcı hastalık riski göz önünde bulundurularak yaşa duyarlı olarak tasarlanmalıdır.
- Bireyler de sağlıklı bir yaşlılık dönemi için sigara ve alkol tüketmeme, spor ve aktif bir yaşam gibi olumlu yaşam tarzı alışkanlıklarını benimsemeli ve sürdürmelidir.
- Bireyler yaşam boyu öğrenme düsturu doğrultusunda tıbbi tavsiye ve bilgileri takip etmeli; davranış ve alışkanlıklarını düzenlemelidir.
- Akıllı telefon tabanlı sağlık uygulamaları yoluyla yaşam tarzında olumlu değişiklikler geliştirmeli ve sağlıklarının öz denetimini gerçekleştirmelidir.

Covid 19 pandemi döneminde açıkça görüldüğü üzere alışveriş, bankacılık, sağlık, turizm ve seyahat işlemleri, iletişim gibi faaliyetlerin tümünün gerçekleştirilmesinde dijital teknoloji sahipliği ve kullanma becerisi kritik öneme sahiptir. Teknolojinin gelecekte yaşamın merkezinde yer alacağı düşünüldüğünde hükümetlere ve bireylere düşen görev ve sorumluluklar şu şekilde sıralanmıştır:

- Hükümetler teknolojik cihazların tüm yaşlılar için erişilebilir olmasını sağlamalıdır.
- Hükümetler ve yerel yönetimler yaşlı bireylerin teknoloji kullanım becerilerini geliştirecek politikalar üretmeli; kurslar düzenlemeli ve eğitimler vermelidir.
- Hükümetler ve yerel yönetimler tarafından yaşlı bireylerin kişisel bilgilerin ele geçirilmesi, siber saldırı, dolandırılma gibi internet kullanımından kaynaklanacak zararlara ilişkin korku ve endişelerini en alt düzeye indirecek ve internet kullanımını cesaretlendirecek eğitim, seminerler ve bilgilendirme programları düzenlenmelidir.
- Hükümetlerin yanı sıra yaşlı bireylerin de yeni teknolojileri öğrenmeye yönelik ilgi ve isteklerini korumaları; teknoloji kullanım becerilerini geliştirme yönünde çaba sarf etmeleri gereklidir.
- Yaşlı bireylerin yalnızlığını gidermek adına sosyal medya ağlarını ve yaygınlaşacak olan yapay zeka uygulamalarını aktif olarak kullanmaları önerilmektedir.

Görüldüğü üzere gelecekte yaşlı bireylerin toplumsal yaşamın her alanına etkin katılımını arttıracak politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak zamanın hızla akıp geçtiği de dikkate alınmalıdır. Türkiye hali hazırda

%9.7 olan yaşlı nüfus oranıyla “yaşlı ülkeler” kategorisinde değerlendirilmekte iken Türkiye’nin iki yıl (2025 yılında) içinde “çok yaşlı ülkeler” kategorisine gireceği öngörülmektedir. Bu bağlamda çok geç olmadan

KAYNAKÇA

- Ashworth, R. (2021). The health of older adults. Milken Institute içinde, *Covid 19 and The Future of Ageing Report* (s. 9-10).
- Baily, M., Harris, B., & Doshi, S. (2020). Covid 19 and retirement: Impact and policy responses. *Economic Studies at Brookings*. 10 10, 2022 tarihinde <https://www.brookings.edu/research/covid-19-and-retirement-impact-and-policy-responses/> adresinden alındı
- Bauman, Z. (2017). *Akışkan Modernite*. (Çev. S. Çavuş,) İstanbul: Can Yayınları.
- BBC (2020). 03 08, 2023 tarihinde <https://www.bbc.com/worklife/article/20200325-can-voice-technologies-using-ai-fight-elderly-loneliness> adresinden alındı
- Bengtson, V., & Putney, N. (2006). Future ‘Conflicts’ Across Generations and Cohorts? J. Vincent, C. Phillipson, & M. Downs içinde, *The Futures of Old Age* (s. 20-29). London: Sage Publications.
- Blackburn, E. (2021). The Future for Healthy Aging . M. Institute içinde, *Covid 19 and The Future of Ageing*. (s. 27-28). Milken Institute.
- Burke, R. (2017). The sandwich generation: individual, family, organizational and societal challenges and opportunities. R. Burke, & L. Calvano içinde, *The Sandwich Generation- Caring for Oneself and Others at Home and at Work New Horizons in Management series* (s. 3-39). Cheltenham, United Kingdom: Edward Elgar Publishing.
- Canatan, A. (2016). Yaşlılıkta Sosyal İlişkiler ve Kuşaklar Arası Etkileşim. H. Ceylan içinde, *Yaşlılık Sosyolojisi* (s. 139-155). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Cangöz, B. (2008). Yaşlılık: Sadece kayıp mı? Bir ayırcılık mı?. *Türk Geriatri Dergisi*, 11(3), 143-150.
- Cocero, P. (2021). Covid-19 Vaccines and Treatments., M. Institute içinde, *Covid 19 and The Future of Ageing* (s. 25-26). Milken Institute.
- Cohen, P. (2021). Prospects for Geroscience. M. Institute içinde, *Covid 19 and The Future of Ageing* (s. 23-24). Milken Institute.
- Coughlin, J. (2021). Technology for Connecting. M. Institute içinde, *Covid 19 and The Future of Ageing* (s. 30-31). Milken Institute.
- European Commission . (2015). *Active Ageing Index 2014: Analytical Report*. University of Southampton.
- Fischer, F. M., Martinez, M. C., Alfredo, C. H., Silva-Junior, J. S., Oakman, J., Cotrim, T., et al. (2021). Aging and the Future of Decent Work. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 18(17), 8898. doi:10.3390/ijerph18178898
- Giddens, A. (1999). *Toplumun Kuruluşu: Yapılaşma Kuramının Ana Hatları*. (H. Özel, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Giddens, A. (2010). *Modernite ve Bireysel-Kimlik - Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*. (Çev: Ü. Tatlıcan) İstanbul: Say Yayınları.
- Government Office for Science. (2016). *Future of Ageing Population*. London: Government Office for Science. *Future of Ageing Population*. London: Government Office for Science. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/816458/future-of-an-ageing-population.pdf. Erişim: 20.10.2022
- Görgün- Baran, A., Günay, B., Bereketli, B., & Işık, I. (2020). Sosyal Sermaye, Güven ve Yalnızlık Açısından Yaşlıların Yaşam Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 13(2), 72-89.
- Görgün-Baran, A. (2008). Yaşlılıkta sosyalizasyon ve yaşam kalitesi Yaşlılıkta sosyalizasyon ve yaşam kalitesi Yaşlılıkta sosyalizasyon ve yaşam kalitesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*(2), 86-97.
- Görgün-Baran, A. (2016). Yaşlılıkta sosyal izolasyon ve yalnızlık . H. Ceylan içinde, *Yaşlılık Sosyolojisi* (s. 77-97). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Görgün-Baran, A., & Öztekin-Alpaydın, M. (2020). A qualitative study on skills of elders to use digital technology products from digital divide perspective. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 107-122.
- Gratton, L., & Scott, A. (2016). *THE 100-YEAR LIFE-Living and Working in an Age of Longevity*. UK USA: Bloomsbury Publishing.
- Gündoğan, N. (2001). İşgücünün Yaşlanması ve İşgücü Piyasalarına Etkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 56(04), 95-108.
- Hanson , H. M., Ashe , M., McKay , H., & Winters , M. (2012). Intersection between the built and social environments and older adults’ mobility: an evidence review. *National Collaborating Centre for Environmental Health* (11), 1-13.
- Herbert, C. (2021). Housing Options for Older Adults. M. Institute içinde, *Covid-19 and the Future of Ageing* (s. 32-33). Milken Institute.
- Irving, P. (2016). A New Model for the Future of Aging. M. Institute içinde, *The Future of Aging Report*. (s. 6-7).
- Jacobson, G., Feder, J. M., & Radley, D. C. (2020). COVID-19’s Impact on Older Workers: Employment, Income, and Medicare Spending. *The Commonwealth Fund*.
- Kalınkara, V. (2004). Yaşlı konutlarında iç mekan tasarımının ergonomik boyutu. Ed: V. Kalınkara. *Yaşlılık: Disiplinler Arası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler*. (s.59-79). Ankara: Odak Yayıncılık.
- Kalınkara, V. (2016). *Temel Gerontoloji:Yaşlılık Bilimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kalınkara , V., & Arpacı, F. (2016). Yerinde Yaşlanma. V. Kalınkara içinde, *Yaşlılık: Disiplinlerarası Yaklaşımlar, Sorunlar, Çözümler* (s. 399-422). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kapıkıran, Ş., & Acun-Kapıkıran, N. (2016). Yaşlılık ve yalnızlık. V. Kalınkara içinde, *Yaşlılık: Disiplinlerarası yaklaşım, sorunlar, çözümler* (s. 79-104). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kooij, D. (2020). . The impact of the Covid-19 pandemic on older workers: The role of self-regulation and

- organizations. *Work, Aging and Retirement*, 6(4), 233-237.
- Kurnaz, Z. (2016). Yaşlılıkta Çalışma Yaşamı ve Sosyal Dışlanma. V. Kalıncara içinde, *Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler* (s. 387-398). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Moses, R., Hurley, B., Bhat, R., & Gangopadhyay, N. (2018). *The Future of Aging*. United States: Deloitte Center for Health Solutions.
- OECD (2020). *Promoting an Age-Inclusive Workforce : Living, Learning and Earning Longer*. Paris: OECD Publishing.
- OECD (2021). Poverty rate. 10 09, 2022 tarihinde <https://data.oecd.org/inequality/poverty-rate.htm> adresinden alındı
- Öney-Doğanyığıt, S. (2018). Yaşlılar, yeni teknolojiler, ekonomi ve sosyal politika. A. Duben içinde, *Yaşlanma ve Yaşlılık Disiplinlerarası Bakış Açılı* (s. 135-152). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Population Reference Bureau (2017). *Today's Research on Aging*. 12 10, 2022 tarihinde <https://www.prb.org/wp-content/uploads/2017/02/TRA-35.pdf> adresinden alındı
- Prensky, M. (2009). H. sapiens digital: From digital immigrants and digital natives to digital wisdom. *Innovate: Journal of Online Education*, 5(3), 1-11.
- Price, D., & Ginn, J. (2006). The Future of Inequalities in Retirement Income . J. Vincent, C. Phillipson, & M. Downs içinde, *The Futures of Old Age* (s. 76-84). London: Sage Publications.
- Science Advice for Policy by European Academies (SAPEA). (2019). *Transforming the Future of Ageing*. Berlin: SAPEA Publication.
- Şentürk, Ü. (2018). *Yaşlılık Sosyolojisi Yaşlılığın Toplumsal Yörüngeleri*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Ter, Ü., Erdoğan, E., & Kuter, N. (2016). Yaşlılık ve Kamusal Dış Mekan Tasarımı. V. Kalıncara içinde, *Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler* (s. 453-488). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- TÜİK. (2019). İstatistiklerle Yaşlılar, 2019. 05 30, 2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Elderly-Statistics-2019-33712> adresinden alındı
- TÜİK. (2020). *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2020*. Türkiye İstatistik Kurumu. Erişim: 09.02.2023
- TÜİK. (2020). *Türkiye Sağlık Araştırması 2019*. Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2021). İstatistiklerle Yaşlılar 2020. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu. 11 02, 2022 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2020-37227> adresinden alındı
- TÜİK. (2022). *İstatistiklerle Aile, 2021*. Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2022). *İstatistiklerle Çocuk 2021*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2022). *İstatistiklerle Yaşlılar 2021*. 11 02, 2022 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2021-45636> adresinden alındı
- United Nations. (2021). Harnessing longevity in the future of work. United Nations Department of Economic and Social Affairs. 12 12, 2022 tarihinde <https://www.un.org/development/desa/dspd/2021/09/longevity-future-of-work/> adresinden alındı
- WHO. (2022, 09 01). Healthy ageing and functional ability. <https://www.who.int/philippines/news/q-a-detail/healthy-ageing-and-functional-ability#:~:text=WHO%20defines%20healthy%20ageing%20as,they%20have%20reason%20to%20value.> adresinden alınmıştır
- Yaşama Dair Vakfı (YADA). (2019). *Türkiye'de Yaşlılık Tahayyülleri ve Pratikleri Araştırması*. İstanbul: Overteam Yayıncılık.